

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дошкільної та початкової освіти

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня магістр
спеціальності:
012 «Дошкільна освіта»
(шифр і назва спеціальності (спеціалізації, предметної спеціальності))

освітньої програми:
«Дошкільна освіта. Інклюзивна освіта»
(назва освітньої програми)

Сасвської Олени Василівни
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

Керівник док. пед. наук, проф. Кічук Н. В.

Рецензент к.пед. н., доц. Замашкіна О.Д.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри дошкольної та початкової освіти
(назва випускової кафедри)

протокол № 7 від «10» січня 2024 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Навдова Д.В.

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК

«23» січня 2024 р.

Оцінка 98б. відмінно
(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Голова ЕК

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Навдова Д.В.

Робота допущена до захисту

на засіданні кафедри _____
(назва випускової кафедри)

протокол № ____ від « ____ » _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри

(підпис) (прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист

на відкритому засіданні ЕК

« ____ » _____ 20 ____ р.

Оцінка _____
(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Голова ЕК

(підпис) (прізвище, ініціали)

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ПОЗИТИВНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	13
1.1. Психолого-педагогічна характеристика особистості дитини старшого дошкільного віку	13
1.2. Провідні критерії позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку	17
1.3. Професійна компетентність вихователів ЗДО – передумова формування соціокультурної компетентності здобувачів дошкільної освіти.....	26
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. КАЗКА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	38
2.1. Казка як жанр усної народної творчості. Типологія народних казок у дошкільній педагогіці	38
2.2. Феноменологія дитячого протесту. Казка – унікальний засіб соціалізації протестної дитини старшого дошкільного віку	42
2.3. Діагностика сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку	48
Висновки до розділу 2.....	58
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ..	60
3.1. Формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної казки: узагальнена характеристика змісту експериментального підходу	60
3.2. Ролі української народної казки у формуванні соціокультурної компетентності дітей старшого дошкільного віку: порівняльна ефективність традиційного й експериментального підходів.....	63

3.3. Методичні рекомендації щодо використання народної казки у позитивній соціалізації дітей старшого дошкільного віку	66
Висновки до розділу 3.....	70
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ	79

Анотація

Саєвської О. В. «Роль української народної казки у формуванні соціокультурної компетентності старших дошкільників», 2024.

У дошкільному віці формування соціокультурної компетентності важливе для розвитку дитини. Цей процес включає у себе взаємодію з однолітками, розуміння базових соціальних норм, адаптацію до нових ситуацій та освоєння культурних аспектів оточуючого середовища. Українська народна казка може ефективно сприяти формуванню соціокультурної компетентності у дошкільників, а особливо старших дошкільників. Це може бути досягнуто через відображення культурних цінностей.

Актуальність порушеної проблеми полягає в тому, що казки дозволяють впроваджувати у дітей розуміння та цінування українських традицій, обрядів, та звичаїв. Через народні казки діти розширюють свій словник, розвивають вміння висловлювати свої думки та розуміти інших. Також, казкові персонажі допомагають дітям у розумінні соціальних ролей, взаємодії та вирішенні конфліктів.

Мета дослідження полягає у визначенні педагогічних засад формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної казки.

Об'єктом дослідження є процес формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Предметом дослідження постає народна казка як засіб позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи є загальнонаукові методи дослідження теоретичного рівня: аналіз, синтез та узагальнення наукових джерел; емпіричного рівня: педагогічні спостереження, бесіди, інтерв'ювання.

У роботі на основі аналізу довідкових джерел уточнено педагогічний зміст поняття «позитивна соціалізація»; визначено фактори позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку; виявлено своєрідність української народної казки як засобу позитивної соціалізації дитини старшого

дошкільного віку; уточнено змістове наповнення конструкту «дитячий протест» як вияву труднощів старшого дошкільника щодо позитивної соціалізації; розроблено методичні рекомендації суб'єктам дошкільної освіти, спрямовані на оптимізацію процесу позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку.

Базою дослідження став Ренійський заклад дошкільної освіти (Ясла-садок) «Чомучка» Ренійської міської ради Ізмаїльського району. У дослідженні взяли участь діти старшого дошкільного віку у кількості 20 осіб.

Ключові слова: дитини старшого дошкільного віку, позитивна соціалізація, соціокультурна компетентність, професійна компетентність, казка, українська народна казка, дитячий протест.

Annotation

Saevska O. V. «The role of ukrainian folk tales in the formation of socio-cultural competence of older preschoolers», 2024.

In preschool age, the formation of sociocultural competence is important for the child's development. This process includes interacting with peers, understanding basic social norms, adapting to new situations, and mastering the cultural aspects of the surrounding environment. A ukrainian folk tale can effectively contribute to the formation of sociocultural competence in preschoolers, especially older preschoolers. This can be achieved through the reflection of cultural values.

The relevance of the raised problem lies in the fact that fairy tales allow children to understand and appreciate ukrainian traditions, rites, and customs. Through folk tales, children expand their vocabulary, develop the ability to express their thoughts and understand others. Also, fairy-tale characters help children in understanding social roles, interaction and conflict resolution.

The purpose of the study is to determine the pedagogical principles of the formation of sociocultural competence in children of older preschool age by means of ukrainian folk tales.

The object of the study is the process of formation of sociocultural competence in children of older preschool age.

The subject of the study is a folk tale as a means of positive socialization of a child of older preschool age.

The methodological basis of the qualification work is general scientific research methods at the theoretical level: analysis, synthesis and generalization of scientific sources; empirical level: pedagogical observations, conversations, interviews.

The work, based on the analysis of reference sources, clarified the pedagogical content of the concept of "positive socialization"; the factors of positive socialization of a child of older preschool age are determined; the uniqueness of the Ukrainian folk tale as a means of positive socialization of a child of older preschool age was revealed; the content of the construct "child's protest" was clarified as a manifestation of the difficulties of an older preschooler with regard to positive socialization; methodical recommendations for subjects of preschool education

aimed at optimizing the process of positive socialization of a child of older preschool age have been developed.

It became the basis of the research Reniys'kyy zaklad doshkil'noyi osvity (Yasla-sadok) «Chomuchka» Reniys'koyi mis'koyi rady Izmayil's'koho rayonu. 20 children of older preschool age took part in the study.

Key words: children of older preschool age, positive socialization, sociocultural competence, professional competence, fairy tale, ukrainian folk tale, children's protest.

ВСТУП

У сучасній дошкільній педагогічній науці існує безліч різновидів наукових підходів в організації життєдіяльності дитини, що активізують

механізми її саморозвитку. Натомість ще й досі неоціненим є педагогічний потенціалу цьому плані казки, хоча з давніх - давніх класична педагогіка акцентувала увагу на неосяжності її освітньо – виховного ресурсу(Г. Ващенко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Казка як унікальний вид творчості, найближче до дитячої душі. Вона змушує дитину сміятися, переживати і сподіватися, тобто - відчувати. Казка – є одним із основних і найдавніших жанрів усної української народної творчості, переважно прозовий твір чарівного, авантюрного або побутового характеру з установкою на вигадку.

Застосування художніх засобів та творів, зокрема, казок, у навчально-виховному процесі в ЗДО системно вивчали як вітчизняні (Н. Басюк, Т. Гризоглозова, М. Гуменюк, С. Литвиненко, Т. Люріна та ін.) і зарубіжні (Ш. Бюлер, М. Лавренова, О. Лебєдев, В. Солодухов, А. Тряпїцина та ін.) дослідники. Принагідно зауважимо на тому, що фахівець з дитячої психології Ш. Бюлер розглядала казку в житті дитини в якості окремої опори для розгорнутої діяльності: типізація героїв, їх якась передбачуваність і простота легко сприймаються дитиною в процесі гри.

Вивчення й узагальнення досвіду творчих педагогів засвідчують про те, що сприйняття казки посилює вплив на емоційний розвиток дітей, а процес ознайомлення з казкою створює реальні психологічні умови для формування соціальної адаптації дитини. Як встановлено фахівцями, в усі історичні часи українська народна казка сприяла розвитку позитивних міжособистісних відносин, соціальних умінь і навичок просоціальної поведінки, а також моральних якостей особистості дитини, які і визначають її внутрішній світ.

І вчені, і практики дошкілля здебільшого єдині у тому, що використання казки у роботі з дитиною покликане комплексно виконувати завдання виховання, навчання та її розвитку.

Соціокультурна компетентність включає здатність розуміти та взаємодіяти з різними культурами, адаптуватися до різноманітних соціальних контекстів та виявляти повагу до різних цінностей. Це важлива навичка в сучасному світі для успішної комунікації та співпраці.

Гене́за соціокультурної компетентності пов'язана з потребою адаптації до різноманітності суспільства. Цей термін історично розвивався у контексті глобалізації та зростання міжкультурного взаємодії. Виникнення інтернаціональних зв'язків, міграції та розвиток технологій створили потребу в умінні ефективно взаємодіяти з різними культурами, розуміти їхні особливості та сприймати світ з різних точок зору. Соціокультурна компетентність визначається як ключова навичка для успішної соціальної інтеграції та співпраці в глобальному суспільстві.

У дошкільному віці формування соціокультурної компетентності важливе для розвитку дитини. Цей процес включає у себе взаємодію з однолітками, розуміння базових соціальних норм, адаптацію до нових ситуацій та освоєння культурних аспектів оточуючого середовища. Гра, спільні активності та взаємодія з різними культурними елементами сприяють розвитку цієї компетентності у дітей, допомагаючи їм набувати ключові навички спілкування та розуміння світу.

Українська народна казка може ефективно сприяти формуванню соціокультурної компетентності у дошкільників, а особливо старших дошкільників. Це може бути досягнуто через відображення культурних цінностей. Казки дозволяють впроваджувати у дітей розуміння та цінування українських традицій, обрядів, та звичаїв. Через народні казки діти розширюють свій словник, розвивають вміння висловлювати свої думки та розуміти інших. Також, казкові персонажі допомагають дітям у розумінні соціальних ролей, взаємодії та вирішенні конфліктів.

Особливо важливий розвиток емоційної інтелігенції дитини старшого дошкільного віку в сучасному ЗДО. Стосовно цього казки часто містять сюжети, які допомагають дітям розуміти власні емоції та вчаться емпатії.

Отже, застосування українських народних казок у роботі з дошкільниками сприяє не лише їхньому розвитку, але і формуванню культурної ідентичності та соціальної компетентності.

Актуальність направлення дослідження й зумовила наш вибір теми магістерської роботи «**Роль української народної казки у формуванні соціокультурної компетентності старших дошкільників**».

Мета дослідження полягає у визначенні педагогічних засад формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної казки.

Об'єктом дослідження є процес формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Предметом дослідження постає народна казка як засіб позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку.

Задачі дослідження:

1. На основі аналізу наукових джерел уточнити педагогічний зміст поняття «позитивна соціалізація».

2. Визначити фактори позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку.

3. Виявити своєрідність української народної казки як засобу позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку.

4. Уточнити змістове наповнення конструкту «дитячий протест» як вияву труднощів старшого дошкільника щодо позитивної соціалізації.

5. Розробити методичні рекомендації суб'єктам дошкільної освіти, спрямовані на оптимізацію процесу позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку.

Методи кваліфікаційного дослідження: а) теоретичного рівня: аналіз, синтез та узагальнення наукових джерел; б) емпіричного рівня: педагогічні спостереження, бесіди, інтерв'ювання.

Базою дослідження став Ренійський заклад дошкільної освіти (Ясла-садок) «Чомучка» Ренійської міської ради Ізмаїльського району Одеської області. У дослідженні взяли участь діти старшого дошкільного віку у кількості 20 осіб.

Структура кваліфікаційної роботи: робота включає в себе вступ, три розділи, що містять теоретичні, дослідно-пошукові та методичні аспекти дослідження, висновки, список використаних джерел (42 найменувань). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 84 сторінок.

Апробація результатів магістерської роботи представлена у публікації:

1. Саєвська О. Педагогічні ресурси казкотерапій у пропедевтиці асоціальних проявів у дошкільників. *Збірник наукових праць за матеріалами III Міжвузівської науково-практичної конференції «Вища освіта у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій»*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2023. 102 с. С. 72-74

2. Саєвська О. Виховання казкою як фактор зберігання асоціальних звичок дитини старшого дошкільного віку. *Матеріали науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи»*. Випуск 7. 2022. 290 с. С. 223-224

3. Саєвська О. Імператив казки у соціалізуючому середовищі сучасних ЗВО на засадах фребельпедагогіки. *Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи»*. Херсонський державний університет. Педагогічний факультет (Херсон – Івано-Франківськ). 2023

РОЗДІЛ 1. ПОЗИТИВНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Психолого-педагогічна характеристика особистості дитини старшого дошкільного віку

Дошкільне дитинство – період інтенсивного накопичення фізичних, розумових і духовних сил. У цей час бурхливо зростає весь організм дитини, зокрема активно розвивається мозок, обумовлюючи ускладнення процесів вищої нервової діяльності [6, с. 78].

До 6 років базисні характеристики особистості дитини дошкільного віку стають більш змістовними: істотно підвищується рівень довільності і свободи поведінки, який пов'язаний із збільшеними можливостями дитини, її упевненістю в своїх силах. З'являється більш адекватна оцінка успішності в різних видах діяльності (малювання, гра, конструювання) і стійка мотивація досягнення.

До кінця дошкільного віку *соціальна компетентність* дитини старшого дошкільного віку дозволяє їй розуміти різний характер ставлення до неї оточуючих дорослих і однолітків, своє ставлення до них і вибрати відповідну лінію поведінки. Дитина старшого дошкільного віку вміє помітити зміни настрою дорослого і однолітка, врахувати бажання інших людей, здатна до встановлення стійких контактів з однолітками [6, с. 81].

Комунікативна компетентність проявляється у вільному діалозі з однолітками і дорослими, вираженні своїх почуттів і намірів за допомогою мовних і немовних (жестових, мімічних, пантомімічних) засобів.

Інтелектуальна компетентність старших дошкільнят характеризується здатністю до практичного і розумового експериментування, узагальнення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і мовного планування. Дитина старшого дошкільного віку групує предмети на основі їх загальних ознак, проявляє обізнаність в різних сферах життя: знає про деякі природні явища і їх закономірності, знайома з універсальними знаковими системами – алфавітом, цифрами та ін. Дитина вільно володіє рідною мовою (її словниковим складом, граматичним ладом, фонетичною системою) і має елементарні уявлення про мовленнєву дійсність (звуці, слові, реченні та ін.).

Компетентність в плані фізичного розвитку виражається в більш досконалому володінні своїм тілом, різними видами рухів. Дитина старшого

дошкільного віку має уявлення про свій фізичний вигляд (високий, товстий, худий, маленький і ін.) і здоров'я, піклується про неї. Володіє культурно-гігієнічними навичками і розуміє їх необхідність [16, с. 54].

Дитина 6-7 років відрізняється багатством і глибиною переживань, різноманітністю їх проявів і в той же час більшою стриманістю емоцій. Емпатія в цьому віці проявляється не тільки в співчутті і співпереживанні іншій людині, але і в сприянні їй.

Креативність. Дитина старшого дошкільного віку здатна до створення нового малюнка, конструкції, образу фантазії, руху, що відрізняються оригінальністю, варіативністю, гнучкістю і рухливістю.

Довільність. У віці 6-7 років виявляється здатність до вольової регуляції поведінки, подолання безпосередніх бажань, якщо вони суперечать встановленим нормам, даному слову, обіцянці. Дитина проявляє вольові зусилля [16, с. 54].

Ініціативність проявляється у всіх видах діяльності дитини старшого дошкільного віку – спілкуванні, предметної діяльності, грі, експериментуванні та ін. Вона може вибирати заняття за своїм бажанням, включитися в розмову, продовжити цікаве заняття. Дитяча ініціативність, розумна і морально спрямована, потребує доброзичливого ставлення дорослих, які повинні підтримувати і розвивати це якість особистості.

Самостійність і відповідальність. Самостійність дитини старшого дошкільного віку проявляється в здатності без допомоги дорослого вирішувати різні завдання, що виникають в повсякденному житті. У продуктивних видах діяльності – образотворчої, конструюванні та ін. дитина сама знаходить способи і засоби для реалізації свого задуму. Самостійна дитина не боїться взяти на себе відповідальність, може виправити допущену помилку [16, с. 57].

Особистість старшого дошкільного віку розвивається унікальним чином, враховуючи вплив довкілля, спілкування та власного досвіду. На цьому етапі діти проявляють власні риси характеру, інтереси та навички. Важливо

підтримувати їхню творчість, розвивати самостійність та соціальні навички, сприяти формуванню позитивного самовизначення.

На етапі старшого дошкільного віку (близько 4-6 років) цілеспрямовано розвиваються у дитини низка ключових особистісних якостей. А саме:

1. *Самовизначення.* Діти визначають свої уподобання, інтереси, формують своє уявлення про себе. Важливо дозволяти їм висловлювати власне бачення та надавати можливості для самовираження.

2. *Соціальна роль.* Діти починають розуміти соціальні ролі, взаємодіють з однолітками та дорослими. Гра важлива для вивчення соціальних норм і встановлення зв'язків.

3. *Творчість і уява.* Старший дошкільник проявляє творчість у розв'язанні завдань, грі та малюнках. Важливо стимулювати їхню уяву і допомагати розвивати творчі здібності.

4. *Самостійність.* Діти вчаться самостійно виконувати завдання, рішення проблем, самостійно виражати свої потреби. Здатність до самостійності важлива для формування позитивного відношення до власної особистості.

5. *Мовлення і комунікація.* Розвиток мовлення в цьому віці дуже активний. Важливо сприяти розширенню словникового запасу, розвитку граматики та здатності до спілкування.

6. *Емоційний розвиток.* Діти вчаться розпізнавати та виражати свої емоції. Важливо навчати їх емоційній регуляції та сприяти позитивному ставленню до власних почуттів.

7. *Розвиток фізичних навичок.* Зростає координація рухів, поліпшуються моторика та спритність. Різноманітні фізичні вправи сприяють розвитку здоров'я та загартованості.

8. *Пізнавальний інтерес.* Діти цього віку цікавляться світом, задають багато питань. Важливо надавати можливість для дослідження і надихати їх на вивчення нового.

9. Формування цінностей. Діти починають усвідомлювати моральні норми та цінності. Важливо моделювати позитивні поведінкові зразки та вчити етичним принципам.

10. Готовність до навчання. Формується інтерес до навчання. Гра та творчі завдання сприяють розвитку когнітивних навичок та готовності до шкільного навчання.

Зазначимо, що всі окреслені аспекти взаємодіють і сприяють комплексному розвитку особистості старшого дошкільника, створюючи основу для подальшого успішного навчання та соціального взаємодії. Отже, сприяючи цілеспрямованому системному розвитку цих аспектів, дорослі можуть створювати позитивне середовище для старшого дошкільника, щоб він міг розкривати свою унікальність та потенціал. У цьому виключно є особистісно-професійна роль вихователя закладу дошкільної освіти.

1.2. Провідні критерії позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку

Найважливішою метою сучасної української освіти і одним з пріоритетних завдань суспільства і держави є виховання, соціально-педагогічна підтримка становлення і розвитку високоморального,

відповідального, творчого, ініціативного, компетентного громадянина України.

Соціалізація – це процес, під час якого людина вивчає та усвідомлює соціальні норми, цінності, навички та ролі, необхідні для ефективної взаємодії в суспільстві.

Соціалізація включає в себе вивчення елементів культури, набуття соціальних ролей, розвиток комунікаційних навичок та взаємодії з іншими членами суспільства. Цей процес відбувається через взаємодію з родиною, школою, ровесниками, засобами масової інформації та іншими соціальними інститутами. Соціалізація формує індивіда, допомагаючи йому адаптуватися до культурного середовища та виконувати свої ролі в суспільстві.

Науковці (Л. Артемова, А. Богущ, Л. Варяниця, Н. Гавриш, Н. Кирста, Л. Кононко, Т. Кравченко, С. Курінна, В. Кузь, Н. Лисенко, Т. Поніманська, І. Рогальська (Печенко) та ін.) визначають соціалізацію як:

- процес, який формує людину як індивіда та включає в себе вивчення соціальних норм, цінностей та ролей.
- постійний процес, що охоплює всю людську траєкторію життя, і включає в себе розвиток особистості через вирішення кризових моментів на різних етапах життя.
- передача культурних знань та навичок, що допомагають індивіду взаємодіяти з оточуючим його суспільством.
- процес внутрішнього завдання, який включає в себе навчання ролей, норм і цінностей, необхідних для соціальної адаптації.

Ці визначення вказують на те, що соціалізація – це не лише передача знань, але і процес формування особистості та індивідуальної ідентичності в контексті соціального середовища [10, с. 54].

Соціалізація дітей дошкільного віку у сучасних дошкільних закладах є комплексним процесом, що включає:

1. *Розвиток соціальних навичок.* Діти вчаться взаємодіяти, ділитися, співпрацювати та вирішувати конфлікти, розвиваючи ключові соціальні навички.

2. *Формування соціальних ролей.* Заклади допомагають дітям усвідомлювати та виконувати різні соціальні ролі у групі, розвиваючи в них відповідальність та взаємодопомогу.

3. *Створення позитивного соціального середовища.* Вихователі формують атмосферу, сприяючи взаєморозумінню, підтримці та емоційному розвитку.

4. *Ігровий підхід.* Гра важлива для соціалізації, оскільки вона дозволяє дітям експериментувати з різними ролями та ситуаціями.

5. *Розвиток комунікаційних навичок.* Діти вчаться ефективно висловлювати свої думки, слухати інших та взаємодіяти за допомогою мовлення та мовленнєвих навичок.

Цей процес має на меті підготувати дітей до подальшого навчання та успішного взаємодії у суспільстві, а також розвивати їхній особистісний потенціал та соціальну адаптацію.

Розвиток позитивної соціалізації дітей вимагає нових підходів і форм роботи, що відповідають вимогам гуманізації освіти. Педагоги закладів дошкільної освіти насилу переходять на гуманістичні принципи побудови відносин з дітьми та організації освітнього процесу, які є основними факторами формування позитивної соціалізації дітей дошкільного віку. Заняття із соціального розвитку продовжують носити характер настанов, теоретичних обговорень, і, незважаючи на те, що діти отримують певні знання про норми соціальної поведінки переведення їх на рівень практичних умінь не відбувається через відсутність умов для постійної практики, відпрацювання моделей поведінки [19, с. 141].

Недостатньо розуміється значення спеціально підготовленої предметно-просторового середовища у формуванні соціальних навичок у дітей, яка при правильній її організації надає можливість розвитку самостійності,

відповідальності, вміння самостійно працювати, розвивати комунікативні навички та інші соціальні вміння. Не використовується в практиці ЗДО потенціал різновікових груп, які надають можливість прожити різні соціальні ролі, навчитися співпереживати (емпатія), надавати допомогу, приймати людей такими, як вони є, тобто адекватно.

Потрібне впровадження соціально активних форм роботи з дітьми, таких, наприклад, як проектна діяльність, вирішення актуальних проблем, програвання соціальних ситуацій, але педагоги ЗДО або взагалі не володіють цими методами, або використовують їх на основі старого досвіду, що склалися рутинних традицій.

Формування позитивної соціалізації – важливий і необхідний етап соціалізації дитини в загальному процесі засвоєння нею досвіду суспільного життя і суспільних відносин. Людина, за своєю природою, є істотою суспільною. Всі факти, що описують випадки вимушеної ізоляції маленьких дітей, так званих «Мауглі», показують, що такі діти ніколи не стають повноцінними людьми: вони не можуть опанувати людською мовою, елементарними формами спілкування, поведінки і рано йдуть з життя, гинуть.

Соціальний досвід набувається дитиною в спілкуванні і залежить від різноманітності соціальних відносин, які їй надаються найближчим оточенням. Розвиваюче середовище без активної позиції дорослого, спрямованого на трансляцію культурних форм взаємин в людському суспільстві, соціального досвіду не несе. Засвоєння дитиною загальнолюдського досвіду, накопиченого попередніми поколіннями, відбувається тільки в спільній діяльності і спілкуванні з іншими людьми. Саме так дитина опановує промовою, новими знаннями і вміннями; у неї формуються власні переконання, духовні цінності і потреби, закладається характер [31, с. 114].

Соціалізація особистості дитини дошкільного віку в різних видах діяльності розглядається у вітчизняній педагогіці і психології. У роботах К. Ушинського сформульована антропологічна концепція можливостей дитини

«бути готовою» до соціальної і професійної дії. Особливу увагу педагог приділяє характеристиці професійно-педагогічної готовності. Він вперше пов'язує її не тільки з соціальним замовленням суспільства, а й показує існуючий нерозривний взаємозв'язок готовності особистості з її природними даними.

Основними завданнями з формування позитивної соціалізації дітей дошкільного віку є [34, с. 115]:

3. Робота над збагаченням середовища соціального розвитку дитини шляхом:

- створення різноманітних можливостей для взаємодії: забезпечення різноманітних активностей та ігор, які стимулюють взаємодію та спілкування між дітьми;

- розвиток соціальних навичок через гру: застосування ігрових форм, які допомагають вчити дітей співпрацювати, вирішувати конфлікти, та розуміти емоції одне одного;

- організація групових та колективних заходів: влаштування спільних свят, подій, групових занять, де діти можуть взаємодіяти та співпрацювати;

- залучення дорослих як моделей поведінки: забезпечення можливості для спілкування з різними дорослими, що допомагає дітям навчатися соціальним нормам через спостереження та наслідування;

- створення сприятливого середовища для самовираження: забезпечення можливостей для дітей висловлювати свої думки, ідеї та почуття через мовлення, творчість та інші засоби;

- використання рольових ігор: заохочення дітей брати участь у рольових іграх, що допомагають їм розуміти різні соціальні ролі та взаємодіяти відповідно до них;

- співпраця з батьками: взаємодія з батьками для створення позитивного соціального середовища і вдома, і в дошкільному закладі.

Ці підходи спрямовані на розвиток соціальної компетентності та адаптації дітей у соціальному оточенні.

3. Підвищення комунікативних здібностей дітей, які виступають одним з параметрів високого рівня соціальної компетентності дітей. Деякі способи досягнення цього включають:

- групова взаємодія: створення ситуацій, де діти можуть спілкуватися в групі, обговорювати ідеї, розвивати навички обговорення та слухання;
- розвиток мовлення: застосування різноманітних вправ для розвитку мовленнєвих навичок, лексичного запасу та граматики;
- рольові ігри: залучення дітей до рольових ігор, де вони можуть відтворювати різні сценарії та навчатися ефективно спілкуватися;
- творчість та мистецтво: використання творчих завдань, які допомагають висловлювати власні почуття та ідеї, такі як малювання, ліплення, музика;
- комунікація з дорослими: створення можливостей для діалогу з вчителями, вихователями та іншими дорослими для розвитку навичок ефективної комунікації;
- співпраця в групах: організація колективних проєктів або завдань, які вимагають взаємодії та співпраці для досягнення конкретних мет;
- розвиток емпатії: навчання дітей розуміти почуття інших, встановлювати контакт та реагувати на емоції своїх однолітків.

Ці підходи сприяють розвитку комунікативних здібностей та сприяють створенню високого рівня соціальної компетентності у дітей.

3. Розвиток толерантності свідомості батьків, педагогів і дітей як терпимості до чужого способу життя, думку, поведінки, цінностей; формування здатності до прийняття точки зору співрозмовника, яка відрізняється від власної.

5. Вироблення у педагогів шанобливого ставлення до традицій сімейного виховання дітей і визнання пріоритетності батьківського права в питаннях виховання дитини.

6. Визначення та задоволення потреби сімей дітей дошкільного віку, не охоплених соціально-освітніми інститутами системи дошкільної освіти.

7. Координація роботи всіх служб ЗДО, що забезпечує реалізацію завдань соціального розвитку дитини [34, с. 116]. Деякі аспекти цієї координації включають:

- інтегрований підхід: забезпечення спільної роботи вихователів, медичного персоналу, психологів та інших служб для розвитку загальної стратегії та плану соціального розвитку дитини;
- спільне планування: організація зустрічей та нарад для спільного планування програм та заходів, спрямованих на соціальний розвиток дітей;
- обмін інформацією: забезпечення ефективного обміну інформацією між різними службами щодо прогресу та особливостей кожної дитини;
- індивідуалізація підходу: розробка індивідуальних планів розвитку для дітей з урахуванням їхніх особливостей та потреб;
- підтримка співпраці з батьками: важливо включати батьків у процес соціального розвитку, обмінюючи інформацією та вивчаючи їхні відгуки та спостереження;
- тривалий моніторинг та оцінка: постійне відстеження прогресу дитини, взаємодія з іншими службами для виявлення потреб та корекції стратегій;
- спільні тренінги та розвиток кадрів: організація навчання та розвитку персоналу для підтримки єдиної методології та підходів до соціального розвитку дітей.

Ці заходи сприяють створенню інтегрованого середовища, в якому всі служби працюють спільно для досягнення спільних цілей у соціальному розвитку дитини.

Окресливши термінологічний простір проблеми формування позитивної соціалізації дітей, ми визначили суть проблеми – це процес цілеспрямованого і організованого оволодіння вираженими в позитивній формі суспільними, пов'язаними з життям людей знаннями, способами поведінки.

На сучасному етапі розвитку освіти завданням виховання є не формування знань, умінь і навичок, а розвиток певних соціальних і освітніх

компетенцій. Результатом процесу виховання як цілеспрямованої, професійно контрольованої соціалізації є соціальні компетенції особистості.

Формування соціальної компетентності має стати одним з пріоритетних напрямків компетентнісного підходу в освіті. Це – одна зі складових процесу соціалізації, в якому людина бере участь протягом всього свого життя.

Умовою соціального становлення дитини, формування у неї соціальної компетентності є безпосередня різноманітна діяльність дитини: гра, пізнавальна, образотворча, предметна діяльність, праця, спілкування, спільна діяльність за участю соціальних партнерів за рішенням значущих соціальних проблем. У таких видах діяльності у дітей дошкільного віку формується певне коло уявлень (знань) про навколишній світ [4, с. 147].

Дуже важливими в роботі педагогів є виховні (соціалізаційні заняття) заходи, де вихованці демонструють освоєні ними теоретичні уявлення про можливі позитивні способи поведінки, діях, які вони засвоїли: на заняттях, в бесідах, при читанні художньої літератури, на прогулянках, в ході спостережень тощо.

Особливо хочеться виділити такі форми роботи, як спільне творча справа і проектна діяльність, коли в роботу включені не тільки вихованці і педагоги, а й їхні батьки.

Дані форми роботи дозволяють вирішувати ряд завдань, спрямованих на розвиток соціальних компетенцій [13, с. 106]:

- організацію групової роботи для створення ситуації партнерства і взаємної поваги в освітньому процесі;
- надання можливості проживання різноманітних ролей для оволодіння нормами спілкування з однолітками і дорослими;
- систематична пропозицію завдань на вибір для накопичення досвіду усвідомленого вибору;
- обов'язкове проведення різних видів рефлексії для оволодіння цим умінням як механізмом розвитку самосвідомості.

Виховання дисциплінованості в рамках проектної, спільної діяльності впливає і на формування компетенцій співпрацювати в групі, відповідальності за прийняте рішення, установки на позитивну соціальну діяльність. З формуванням соціальної відповідальності тісно пов'язаний розвиток волі, довільності поведінки, свідоме цілепокладання, яке є обов'язковим у проектній діяльності. А це в свою чергу робить позитивний вплив на духовно-моральний розвиток вихованців, на їх самовизначення в майбутньому.

З вищесказаного видно, що використання теорії формування соціальної компетентності відкриває широкі можливості для організації позитивної соціалізації вихованців в освітньому закладі, зокрема, їх духовно-морального розвитку. На даному етапі роботи в розвитку соціальних компетенцій у вихованців перед нами стоять наступні завдання [13, с. 107]:

- використання найсучасніших проектно-групових способів навчання і виховання;
- продовжити роботу зі створення умов для розширення предметного та соціального середовища для спілкування та формування соціальних компетенцій:
 - застосування ПК для розширення кола спілкування з однолітками через Інтернет;
 - листування електронною поштою з однолітками та експертами;
 - організація проведення презентацій творчих і самостійних робіт (групових або індивідуальних);
 - проведення занять-екскурсій;
 - проведення екскурсій для батьків дітей дошкільного віку з використанням програмного матеріалу;
 - співпраця з бібліотекою;
 - розміщення в Інтернеті своїх творчих робіт (вироби, мультфільми, в тому числі по програмному матеріалу і ін.);
 - участь у районних, міських, обласних конкурсах;

- включення батьківської громадськості в життєдіяльність ЗДО, тобто зробити їх активними учасниками освітнього процесу, спрямованого на розвиток соціальних компетенцій.

Таким чином, кожен вид діяльності вносить вклад в процес соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку.

Ефективність процесу формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку в умовах ЗДО забезпечується комплексом організаційно-педагогічних умов: формуванням груп за різновіковим принципом; створенням і підтриманням соціокультурної розвиваючої предметно-просторового середовища; професійною компетентністю педагогів в роботі по формуванню соціальної компетентності дітей дошкільного віку [24].

Отже, процес формування соціальної компетентності дошкільнят відбувається відповідно до структурно-функціональної моделі на основі компетентнісного, діяльного і антропологічного підходів, що представляє собою складне системне утворення, результатом реалізації якої є соціалізація дитини дошкільного віку.

1.3. Професійна компетентність вихователів ЗДО – передумова формування соціокультурної компетентності здобувачів дошкільної освіти

Нині, висуваються нові вимоги до дошкільної освіти в цілому і до вихователя зокрема. Майбутні дошкільні педагоги повинні бути творчими особистостями, новаторами ідей і постійно підвищувати свій професійний рівень. Розвиток педагогічного колективу залежить від уміння вирішувати професійні та особисті проблеми кожного учасника освітнього процесу. Самосвідомість, виявлення особистого початку через колективне співробітництво стимулює вирішення різних завдань.

Найважливішим періодом формування соціокультурних цінностей є дошкільний вік, коли дитина не тільки набуває знання, формує власний світогляд, а й набуває навички самоконтролю, взаємодії з колективом, вміння вирішувати складні життєві ситуації. Саме в освітньому процесі всі компоненти особистісного самовдосконалення розвиваються, перш за все, потребу в самоствердженні і самореалізації, яка є невід'ємною частиною соціального становлення сучасної людини. Кінцева мета виховання особистості полягає в тому, щоб підготувати її до того комплексу ролей, який необхідний для суспільного життя: громадянин, робітник, громадський діяч, сім'янин, товариш [1].

Дошкільна освіта за своїм змістом є одним з основних освітніх ресурсів, потенціал якого, не поступається жодній з наступних ступенів освіти. Сучасна система дошкільної освіти розвивається як відкрита, варіативна, орієнтована на надання якісних освітніх послуг сім'ям з дітьми дошкільного віку. У зв'язку з цим виникає потреба в професійному педагогу, здатному до самостійного прийняття відповідальних рішень і прогнозування їх можливих наслідків з урахуванням змінюються соціально-економічних умов.

Такий педагог, відрізняється рухливістю, динамічністю, конструктивністю, має почуття відповідальності за долю дітей. Зміст професійної компетенції сучасного вихователя ЗДО передбачає забезпечення якісної педагогічної допомоги батькам; всебічний розвиток дошкільнят; гнучкий облік потреб кожної сім'ї [30, с. 56].

Підготовка майбутніх вихователів ЗДО завжди була актуальна. Однак на сучасному етапі розвитку суспільства до підготовки вихователів пред'являються підвищені вимоги, зростає потреба у високій професійній компетентності працівників. З одного боку, це пов'язано з появою конкурентоспроможних нових видів і типів ЗДО, а з іншого боку, необхідністю перегляду дошкільної освіти з позицій Державного стандарту дошкільної освіти.

Проблема розвитку дитини як суб'єкта власного життя набуває особливого значення, яке вимагає підвищеної уваги до питань життєвої компетенції особистості, формування її основних якостей, соціальної та культурної зрілості.

В основі соціокультурного розвитку особистості лежить соціальний досвід, засвоюючи який, дитина здійснює власний саморозвиток і самореалізацію, стає соціально компетентною. Соціальна компетентність – складна багатоконпонентна риса особистості, її інтегральне якість, що складається з комплексу емоційних, мотиваційних, характерологічних характеристик і проявляється в соціальній активності і культурної спрямованість.

Безсумнівно, суть виховання полягає в побудові таких взаємин дітей і суспільства, які забезпечують їх соціальний і культурний розвиток. Більш того, виховання в даний час розглядається в двох аспектах. Освіта у вузькому сенсі означає процес цілеспрямованого впливу на розвиток особистості з метою підготовки її до трудової, громадської та культурної діяльності.

Узагальнюючи вищевикладене, робимо висновок, що в науковій літературі вчені мають на увазі під соціокультурним розвитком [34, с. 78]:

- процес засвоєння людиною протягом життя соціальних норм і культурних цінностей суспільства, до якого він належить;
- процес засвоєння і подальшого розвитку соціокультурного досвіду;
- формування особистості, навчання і засвоєння індивідом цінностей, норм, установок, моделей поведінки, властивих даному суспільству, соціальної спільності, групі;
- включення особистості в соціальну практику, придбання нею соціальних якостей, засвоєння соціального досвіду і усвідомлення власної сутності через виконання певних ролей у практичній діяльності та ін.;
- соціокультурний розвиток характеризується тим, що це безперервний і багатогранний процес триває протягом усього життя особистості;

- найбільш інтенсивний соціокультурний розвиток відбувається в дитячому віці, коли закладаються всі основні ціннісні орієнтації, засвоюються основні соціальні норми і установки, формується соціальна поведінка.

В цілому аналіз педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що» соціокультурний розвиток «охоплює всі процеси навчання і виховання, залучення до культури, за допомогою яких особистість набуває соціальний досвід і здатність брати участь у суспільному житті. Індивід, таким чином, засвоює норми своєї групи, і через формування власного «я» проявляється унікальність цієї людини як особистості.»

У той же час вчені виділяють деякі особливості соціокультурного розвитку. Одна з особливостей пов'язана з тим, що багатогранний процес включає в себе як біологічні передумови (філогенез), так і саме входження індивіда в соціальне середовище (онтогенез), в результаті активної взаємодії між ним і навколишнім соціальним світом. У процесі цієї взаємодії здійснюється суспільне визнання, соціальна комунікація, оволодіння практичними навичками, активне перебудову навколишнього світу [34].

Сучасні вчені виділяють *емоційно-сенсорний, мотиваційно-ціннісний і діяльнісно-поведінковий компоненти соціокультурного розвитку.*

Емоційно-сенсорний компонент обумовлений здатністю дітей адекватно оцінювати і реагувати на емоційно-чуттєві прояви інших, сприймати себе в контексті взаємин з однолітками і дорослими.

Мотиваційно-ціннісний компонент проявляється в сукупності соціальних потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій дітей за умови зміни соціальних інститутів.

Діяльнісно-поведінковий компонент свідчить про здатність дитини відчувати свою приналежність до певної соціальної групи. А також, вміння доброзичливо взаємодіяти, налагоджувати спільну діяльність і гармонійні відносини з однолітками, готовність дитини ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми в система міжособистісних відносин [34, с. 55].

Слід виділити показники соціокультурного розвитку старшого дошкільника [40, с. 76]:

- швидко звикає до нових умов життя;
- добре орієнтується в новому середовищі, пристосовується до її вимог;
- довіряє знайомим дорослим, вільно спілкується з ними, розраховує на них;
- при необхідності звертається за допомогою до дорослого;
- заводить дружні стосунки з однолітками;
- намагається визначити свій статус в колі значущих однолітків, заявляє про свої можливості, демонструє майстерність;
- погоджує своїм діям з партнерами по спільній діяльності, вміє домовлятися, укладати угоди, виходити з конфлікту з найменшими зусиллями;
- поводить себе миролюбно, відповідально, може обґрунтувати свої рішення і дії;
- знає межі соціально схвалюваної, прийнятної і неприпустимої поведінки;
- виважено підходить до контактів з незнайомими людьми та їх пропозицій, утримується від спілкування з незнайомими людьми без дозволу родичів.

Підготовка вихователів ЗДО до соціокультурного розвитку дошкільнят полягає в розвитку професійних навичок і умінь фахівців, які так необхідні для вдосконалення професійно-педагогічної діяльності з культурного розвитку дошкільнят. Відповідно до цієї мети, можна визначити наступні завдання: сформувати в учнів інтерес і мотиваційно-ціннісне ставлення до оволодіння теоретичними знаннями про соціальний і культурний розвиток дошкільнят; навчити вихователів планувати і аналізувати власну безпосередньо-освітню діяльність для формування соціокультурного розвитку дошкільнят.

На основі різних педагогічних досліджень при підготовці майбутніх вихователів до соціокультурного розвитку дошкільнят, ми розуміємо

інтегративну освіту особистості, що включає мотиваційний, пізнавальний і самостійний професійні компоненти, кожен з яких характеризується набором критеріїв і показників.

Виходячи з розглянутих питань, можна зробити висновок, що професійний обов'язок майбутнього вихователя є однією з найважливіших умов розвитку особистості дитини, а позиція єдності свідомості і діяльності людини, де діяльність є один із способів реалізації своїх основних цінностей.

Вивчення професійної позиції важливо для майбутнього вихователя. Вона дозволяє з'ясувати: чи є освіта свідомо обраною діяльністю педагога (або він просто виконує покладений на нього обов'язок кимось); які професійні цінності сформовані у педагогів (або такі цінності повністю відсутня, а вихователь байдуже виконує свою роботу).

Отже, проаналізувавши теоретичні основи даного дослідження, можна визначити, що компоненти інтегративної освіти особистості включаються в підготовку майбутніх вихователів до формування соціокультурного розвитку дошкільнят [7]:

- розуміння важливості і необхідності формування соціокультурних цінностей дошкільнят;
- знання психолого-педагогічних механізмів, що стимулюють і удосконалюють, соціокультурну компетентність дошкільнят;
- вміння аналізувати отримані результати з точки зору культурного розвитку дітей дошкільного віку та вміння намітити корекцію подальших дій.

Тому, нині, на етапі розвитку суспільства, що характеризується значно глибокими змінами у всіх сферах життя людини, освітній процес висуває проблему соціокультурного розвитку дошкільнят як одну з актуальних проблем в наш час. Педагогу важливо бути провідником в сильних і слабких сторонах розвитку кожної дитини, здатним індивідуально працювати з дітьми, підбирати засоби для оптимізації цього процесу.

Першим етапом соціокультурного розвитку дитини є сім'я. Перевага сім'ї як виховного колективу полягає в тому, що дитина має можливість

постійно спостерігати за поведінкою батьків, залучаючись в реальне життя. У сім'ї формуються емоційно насичені відносини між батьками і дітьми особистого характеру. У дошкільному віці дитина набуває соціального досвіду, необхідного для подальшого життя серед людей.

Соціокультурний розвиток дитини сьогодні є однією з основних функцій ЗДО. Специфіка закладу допомагає полегшити процес дорослішання особистості, входження в широкий світ реальних суспільних відносин. Допомагає прищепити навички практичного життя, її індивідуалізації та соціалізації. Тому важлива роль в цьому напрямку відводиться особистості вихователя. Перед вихователем стоїть завдання закріпити найбільш стійкі духовні якості суспільства, що передбачає формування у дитини ціннісних орієнтацій, починаючи з навколишнього середовища, так як процес формування соціокультурних цінностей особистості в цьому віці найбільш інтенсивний і ефективний. Вихователь є посередником між дитиною і навколишнім світом. Істотним фактором соціокультурного розвитку дитини є дитяче співтовариство, в основі якого лежить спілкування з однолітками і специфічна діяльність міжособистісних відносин. Гра, види спільної діяльності формують у дитини необхідні навички соціокультурної взаємодії: вміння підкорятися колективній дисципліні і в той же час відстоювати свої права, співвідносити особисті інтереси з суспільними. Виховання в колективі має позитивний вплив на формування особистості дошкільника, його соціально-емоційний розвиток, збагачує досвід життя в суспільстві, створює умови для позитивного спрямованого самопізнання, самовизначення, самореалізації та самоствердження. Отже, вихователь повинен мати певну інформацію про статус дитини в групі однолітків, її значення для емоційного благополуччя дитини, методи і прийоми ефективної соціалізації, особливо «проблемних» дошкільнят. Нами вивчались напрацювання творчих вихователів, а також дослідницька позиція експертів щодо змісту педагогічних умов, реалізація яких сприятиме формуванню соціокультурних цінностей у

дошкільнят [8, с. 78]. Узагальнення набутого матеріалу, дозволило окреслити таку сукупність педагогічних умов:

1. Придбання дітьми досвіду позитивного вирішення життєвих ситуацій.
2. Сприйняття і коментування творів мистецтва як основа адекватної оцінки власного стану і стан навколишнього середовища.
3. Розвиток здатності розпізнавати і вербалізувати свій стан і стан навколишнього середовища.
4. Драматизація конфліктних і безконфліктних способів взаємодії з навколишнім середовищем з їх подальшим обговоренням.
5. Наявність позитивного емоційного фону життя.
6. Використання комплексу адекватних педагогічних засобів, ефективно реалізують виховні цілі.

Щоб підготувати дитину до життя в суспільстві, вихователь повинен сам бути соціокультурно розвинений. Повинен бути здатний усвідомлено застосовувати різні способи оптимального вирішення соціальної проблеми, мати здатність тверезо шукати виходи зі складних ситуацій, прагнути успішно допомогти дитині спілкуватися в різних умовах життя. Соціокультурний розвиток має бути направлено на вирішення проблем, які виникають в процесі входження дитини в нові умови життя, налагодження спілкування і спільної діяльності з іншими. Завдання вихователя не тільки допомогти дитині вписатися в реальні соціальні умови, а й гармонійно поєднати їх з прийнятними для нього індивідуальними бажаннями оточуючих людей [9].

Тому одним із завдань професійної підготовки майбутніх вихователів є формування соціально активної позиції. Основні критерії сформованості професійно-педагогічних умінь студентів з соціокультурного розвитку дошкільнят є [10]: засвоєння і осмислення теоретичних знань з проблеми соціокультурного розвитку; здатність інтегрувати теоретичні знання на практиці.

Це дає підстави для перегляду змісту підготовки майбутніх фахівців сучасним ЗДО, вводячи навчальні дисципліни, вивчення яких сприяло б вирішення цих проблем.

Соціокультурний розвиток особистості в дошкільному віці є пріоритетним напрямком дошкільної освіти і виховання. Важливий, системний, педагогічно виважений процес, розтягнутий у часі, що дозволяє дитині включитися в соціокультурний процес і освоїти положення суб'єктів суспільного життя. Це дозволило виявити відсутність чіткої системи в плануванні відповідної роботи по соціокультурному розвитку дошкільнят та врахувати поради вчених щодо вирішення цієї проблеми [11]. А саме:

- оволодіння учнями знаннями і вміннями, які передбачають інтеграцію дитини в соціальне середовище;

- формування практичних навичок і умінь студентів здійснювати процес формування соціокультурних цінностей дошкільнят, а також основи гармонійного сприйняття світу;

- оволодіння майбутніми педагогами умінням самостійно здобувати знання.

У структуру готовності майбутнього вихователя дошкільної освіти здебільшого включають наступні:

1. Мотиваційний компонент (професійна спрямованість майбутніх вихователів ЗДО на соціокультурний розвиток дошкільнят, формування мотивів, потреби в їх використанні).

2. Змістовий компонент (освоєння відповідних наукових знань з формування соціокультурних цінностей та їх використання в освітньому процесі ЗДО).

3. Операційний компонент (формування педагогічних і методичних умінь в соціокультурному розвитку дошкільнят у майбутніх вихователів).

4. Рефлексивний компонент (розвиток позитивних мотивів й стійких потреб у використанні рефлексії на заняттях, оволодіння психолого-

педагогічними, методичними знаннями, вміннями, навичками та їх застосування в освітньому процесі ЗДО).

5. Інтеграційний компонент (визнання самоцінності потенційних можливостей дошкільнят в процесі соціокультурного розвитку; можливість створення індивідуально-прийнятною методики формування соціокультурних цінностей дошкільнят) [12].

Виявлено основні структурні компоненти професійної готовності майбутніх вихователів: мотиваційний, пізнавально-оціночний, організаційно-особистісний.

Мотиваційний компонент готовності включає: любов до педагогічної справи; прийняття професії як цінності; почуття відповідальності, потреба в спілкуванні з дітьми, батьками, колегами.

Пізнавально-оціночний компонент готовності передбачає оволодіння прийомами і методами педагогічної діяльності, заснованими на глибокому і міцному засвоєнні теоретичних знань, на розуміння специфіки роботи з дітьми дошкільного віку.

Організаційно-особистісний компонент в структурі готовності студентів до педагогічна діяльність включає в себе професійно важливі якості особистості майбутнього фахівця, рівень, який ми розглядаємо як результат цілеспрямованого тривалого процесу підготовки, виховання і саморозвитку особистості майбутнього фахівця ЗДО.

Як зауважують дослідники [13] модель підготовки фахівців передбачає формування певних складників професійної компетентності. Йдеться про такі з них:

- *понятійна компетентність*, що передбачає розуміння теоретичних основ своєї професії, вміння аналізувати, систематизувати і формулювати проблему, яка характеризує рівень засвоєння теоретичних знань;

- *технологічна компетентність* – здатність оволодіти основними професійними навичками практичної роботи, що включає навички дослідження, аналізу, узагальнення;

- *інтегративна компетентність* – здатність пов'язати теорію і практику; розуміння культурного, економічного і соціального контексту, в якому здійснюється професійна діяльність;

- *адаптивна компетентність* – здатність передбачати можливі зміни та готуватися до них;

- *міжособистісна компетентність* – вміння професійно спілкуватися.

Модель підготовки вихователя дошкільної освіти в рамках вузу базується на:

- єдності теоретичної та практичної складових, що забезпечують успішність досягнення освітніх цілей;

- інтегративному підході у вирішенні теоретичних і практичних завдань в реальних умовах професійної діяльності;

- організації безперервної практичної діяльності протягом усього періоду навчання.

Дуальна система передбачає безпосередню участь всіх суб'єктів освітньої діяльності в підготовці кадрів, з їх рівною відповідальністю за якість підготовки фахівців.

Серед форм навчання виділяються тренінги, лабораторні заняття, самостійна діяльність студентів, які формують відповідальне, зацікавлене ставлення майбутніх педагогів до своєї основної діяльності – оволодіння професією відповідно до сучасних вимог.

Професійна готовність майбутнього педагога формувати соціокультурні цінності дошкільнят, яка розуміється як невід'ємне новоутворення педагогічної діяльності особистість, для якої характерний комплекс теоретичних і методологічних знань з соціокультурного розвитку дошкільнят; формування комунікативних навичок і навички спілкування з дітьми дошкільного віку, а також високий рівень ефективної професійної діяльності.

Таким чином, професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів у ЗВО повинна бути системною, спрямованою на оволодіння учнями наступними професійно-педагогічними вміннями: розуміти роль соціального

становлення дошкільнят в гармонійному розвитку особистості; проектувати і організовувати процес соціалізації; здійснювати об'єктивний особистісно-гуманістичний підхід до контролю та оцінки соціально значущих знань, навичок і здатності дітей дошкільного віку; виконувати дії, спрямовані на соціалізацію дошкільнят, формувати основи гармонійного світогляду в них, використання ефективних форм і методів роботи; складати свою власну програму соціалізації дітей дошкільного віку; співпрацювати з батьками дітей.

Висновки до розділу 1.

На основі аналізу наукових джерел визначено *своєрідність особистості старшого дошкільного віку*. У періоді старшого дошкільного віку йде інтенсивний розвиток всіх складових пізнавальної діяльності дитини, зокрема розвиток психологічного і фізичного стану дитини її соціальний, моральний та емоційно-етичний розвиток.

Уточнено *педагогічний зміст поняття «позитивна соціалізація»*. Соціалізація визначається як набуття дошкільниками соціального досвіду, що здійснюється через діяльність, спрямовану на орієнтування в ситуації, пристосування до навколишнього, перетворення живої та неживої природи, власного «Я». Формування позитивної соціалізації – важливий і необхідний етап соціалізації дитини в загальному процесі засвоєння нею досвіду суспільного життя і суспільних відносин.

Визначено *фактори позитивної соціалізації дитини дошкільного віку*. Ефективність процесу позитивної соціалізації дитини дошкільного віку в умовах ЗДО забезпечується комплексом організаційно-педагогічних умов: формуванням груп за різновіковим принципом; створенням і підтриманням

соціокультурної розвиваючої предметно-просторового середовища; професійною компетентністю педагогів в роботі по формуванню соціальної компетентності дітей дошкільного віку.

Узагальнено наукові уявлення про соціокультурний розвиток вихователів ЗДО як важливої передумови формування соціокультурної компетентності дошкільнят. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів у ЗВО повинна бути системною, спрямованою на оволодіння дітьми наступними професійно-педагогічними вміннями: розуміти роль соціального становлення дошкільнят в гармонійному розвитку особистості; проектувати і організовувати процес соціалізації; виконувати дії, спрямовані на соціалізацію дошкільнят та ін.

РОЗДІЛ 2. КАЗКА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ПОЗИТИВНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Казка як жанр усної народної творчості. Типологія народних казок у дошкільній педагогіці.

Народні казки відіграють важливу роль у культурі, передаючи цінні уроки та традиції через покоління. Їхні персонажі та сюжети часто вражають уяву та мають глибокий сенс.

Народні казки мають величезну популярність завдяки своїй доступності та універсальності. Вони привертають читачів та слухачів різного віку своєю чарівністю, мудрістю та захоплюючими сюжетами. Крім того, ці казки відображають культурні особливості та цінності різних народів, що робить їх унікальними.

Казка – це художнє оповідання, яке може бути як усною, так і письмовою формою. Вона часто містить фантастичні елементи, персонажі та події, а також може мати моральний чи навчальний підтекст. Казки призначені для розваги, навчання та враження читачів чи слухачів.

Народна казка – це традиційна оповідь, яка передається усно від покоління до покоління в рамках певної культури. Вона часто має мораль або навчальний сенс і використовується для передачі цінностей, уроків та переказу історій у спрощеній формі.

Казку як жанр досліджували в численних літературознавчих та фольклористичних працях. Багато вчених, таких як Вільгельм та Якоб Грїмм, Владимир Пропп та Юрій Тинянов, внесли вагомий внесок у вивчення казок. Основні напрями досліджень включають вивчення сюжетно-структурних елементів, роль казок у формуванні культурних стереотипів та їхній взаємодії з історією та соціальними аспектами.

Українські вчені також активно досліджували казку як жанр у своїх працях. Наприклад, Всеволод Гаршнев, Максим Рильський та Василь Скуратівський вносили вагомий внесок у вивчення українського фольклору та народної творчості, включаючи казки. Роботи цих вчених спрямовані на розкриття особливостей українських народних казок, їхню роль у культурі та формування національної ідентичності.

У роботах українських авторів поняття казки визначається як традиційна народна або літературна оповідь, що містить елементи фантастики та часто носить моральний або навчальний характер. Автори акцентують унікальні риси українських народних казок, а також вивчають вплив казок на формування світогляду та культурну спадщину українців. Поняття казки в контексті української літературної традиції може включати елементи національного колориту та фольклорних особливостей.

Українські вчені розглядали поняття казки з різних точок зору, враховуючи національні особливості та культурний контекст. Зокрема, Всеволод Гаршнев відзначав, що українська народна казка витісняється духом національної самобутності та глибоким патріотизмом.

Максим Рильський аналізував українські казки з погляду естетики та національного колориту, визначаючи їхню роль у формуванні моральних цінностей та національного світогляду.

Так, класики-вчені української педагогіки (Василь Сухомлинський, Іван Огієнко та ін.) звертали увагу на взаємодію українських казок з історією, релігією та культурою, розглядаючи їх як важливий аспект фольклору та народної творчості.

Казка – широко поширений жанр усної народної творчості, предметом оповідання в ній служать незвичайні, дивовижні, нерідко таємничі і страшні події, дія якої має пригодницький характер. Ці особливості визначають те, що в казці буває багато епізодів, а також те, що вона відрізняється закінченістю, драматичною напруженістю, чіткістю і динамічністю розвитку сюжету. Позитивний герой, долаючи важкі перешкоди, завжди досягає своєї мети. Казці властивий щасливий кінець. У творах цього жанру все зосереджено навколо основного персонажа і його долі.

Казка відрізняється суворою формою, обов'язковістю певних сюжетних моментів, а також стійкістю композиції. У ній не дається картин природи і побуту, в ній представлено тільки власне дія. Вона не має таких уповільнюють дію елементів, які використовуються в билинах, але їй притаманні майже постійні композиційні особливості: зачини і кінцівки, повторення епізодів, триступенева будова сюжету, введення персонажів, тварин і предметів, зазвичай чудових, які допомагають герою досягати мети [18, с. 75].

У казці зображуються вигадані події та особи, представлені то у відомому світі реалістично, то зі значним відступом від правдоподібності. Вигадка в казці може нагадувати дійсність, але може мати і фантастичний характер. Від інших прозових жанрів (переказів і легенд), казка відрізняється більш розвиненою естетичною стороною, що проявляється, ми б сказали в установці на захопливість, яка поєднується з відомою повчальністю. Естетичний початок, крім того, проявляється і в ідеалізації позитивних героїв, яскравому зображенні «казкового світу», дивовижних істот і предметів, чудесних явищ, романтичної забарвленню подій.

Класифікація народних казок включає три типи. Народ розробив три основних види казкових оповідань: *казки про тварин, чарівні казки і*

сатирико-побутові казки. Кожен з цих видів має своє коло сюжетів, свої теми, образи і поетику. В єдиний фольклорний жанр їх об'єднує фантастика. Вона є основним засобом втілення ідейного задуму казкаря. Без фантастики неможлива і немислима казка [11, с. 356].

Люди мріяли про безсмертя, про продовження людського життя і створили казковий образ живої води. Їх мрія літати по повітрю викликала до життя казки про килим-літак. Вони хотіли прискорити пересування по землі, і ця фантазія породила чоботи-скороходи.

Казки про тварин складають десяту частину всього казкового фольклору і налічує близько п'ятдесяти сюжетів. Казкам про тварин властиві образність і прагнення відобразити реальний вигляд звірів. Їх виникнення пов'язане з епохою падіння міфологічних уявлень народу про життя, коли людина стала підкорювати природу, приручати тварин. Тому в тваринному епосі прозаїчно висвітлюються багато звірів, які колись в давнину швидше за все обожнювалися предками-слов'янами. Багато казок про тварин є алегоричними. Цьому сприяв той факт, що кожен з персонажів-тварин переходить з казки в казку, зберігаючи незмінну характеристику і діючи в стійких сюжетних формах.

Чарівні казки складають близько п'ятої частини казкового фольклору і налічують близько ста п'ятдесяти сюжетів. Саме чарівні казки вчені відносять до найхарактерніших класичних форм казкової поезії народу. У них створений особливий світ, який чудово перетворює все реальне і земне, діє особливий тип казкового героя – ідеального виразника народних прагнень. Тут постійно проходять чарівні перетворення, оживають мертві, з'являються численні чудові помічники і противники героя [11, с. 356].

У чарівних казках зображуються конфлікти між позитивним героєм і ворожими йому силами, стверджується перемога справедливості і добра над підступністю і жорстокістю.

Пізніше чарівних казок і казок про тварин виникли сатирико-побутові казки. Дія подібної казки протікає в реальній побутовій обстановці села. У ній

немає чарівних образів, предметів, перетворень. Її позитивний герой (мужик, батрак, солдат) перемагає ворогів (царя, пана, попа, купця, кулака) не за допомогою чудес, а завдяки своїм розумовим і моральним якостям. Але перемагає завжди і всупереч тому, що насправді народ залишався пригнобленим. Народ і тут малював соціальну утопію.

Соціально побутові казки дуже короткі: в центрі сюжету, як правило, один епізод, дія розвивається швидко, немає повторення епізодів, події, службовці предметом розповіді, можна охарактеризувати як безглузді, смішні, дивні, незвичайні, хоча вони відбуваються в правдоподібною життєвій обстановці. У цьому типі народних казок широко розвинений комізм вчинків і словесний комізм, що робить їх сатиричними, іронічними або гумористичними. Розповідь дуже проста. Розвинений діалог. Темою однієї групи казок служить соціальна несправедливість, темою іншої – людські недоліки. У казках висміюють ледачі, дурні, вперті. Залежно від цього і розрізняються в соціально-побутових казках два різновиди: в одній більше соціальних конфліктів, в іншій – побутових [18, с. 76].

Завершуючи розгляд жанру народних казок, відзначимо, що їх мова багато в чому відрізняється від мови інших фольклорних жанрів. Це утворює підстави для твердження про те, що мова епічної поезії – над діалектне явище, а ось мова казок більше, ніж інші жанри наближається до мови діалекту.

2.2. Феноменологія дитячого протесту. Казка – унікальний засіб соціалізації протестної дитини старшого дошкільного віку

Поведінка дитини, яка постійно вередує, відмовляється від усього, що їй пропонують, часто заводить у глухий кут і батьків, і педагогів. Багато дорослих розцінюють це як просте капризування, а тому не приділяють йому належної уваги. Та насправді не всі дитячі «ні» та «не хочу» — це лише капризи. Зазвичай протестна поведінка має причини. З'ясуємо, як їх визначити та налагодити взаємодію з маленьким протестувальником [9]

Дитина з протестною поведінкою постійно сперечається, чинить наперекір, ігнорує прохання й доручення. Інколи проявляє грубість і навіть фізичну агресію. Нескінченні вмовляння чи, навпаки, суворі зауваження вихователя в цій ситуації не допоможуть. Потрібно передусім зрозуміти, чому виникає протест, а потім шукати способів порозумітися й дійти згоди.

По-перше треба визначити суть протесту дитини. За допомогою протесту дитина намагається подолати реальну чи уявну загрозу порушення особистих кордонів або обмеження свободи. Часто в такий спосіб діти реагують на адаптаційні труднощі в різних ситуаціях: під час групової роботи, у період адаптації до дитячого садка.

Визначення виникнення протесту у дитини може вимагати уважності та спостережливості. Декілька способів:

- спостереження за змінами в поведінці: звертайте увагу на раптові зміни у поведінці дитини, такі як вираження невдоволення, відмови або агресія;
- слухання: прослуховуйте дитину, намагаючись зрозуміти її почуття та думки. Питайте, якщо це можливо, про те, що викликає негативні емоції;
- розмова з вихователями чи іншими дітьми: поговоріть з тими, хто навколо дитини, щоб дізнатися, чи є конкретні ситуації чи причини протесту;
- сприйняття тіла: звертайте увагу на міміку, жести та інші фізичні вираження, які можуть свідчити про незручності чи невдоволення;
- створення безпечного середовища: забезпечте дитині можливість висловлювати свої почуття без страху перед відвертанням чи покаранням.

Загалом, комбінація цих методів може допомогти краще зрозуміти причини протесту у дитини.

По-друге, треба проаналізувати ситуацію та з'ясувати причину протесту.

Зазвичай дитина реагує протестом на обставини, у яких перебувати не хоче. Це будь-які умови, які не підходять конкретно їй, і в яких вона не знаходить інших способів проявити своє ставлення до ситуації чи формату

взаємодії. Якщо ж говорити про стійку протестну поведінку, що проявляється регулярно упродовж щонайменше місяця, то на це є кілька найімовірніших причин [9].

Протестна поведінка дитини дошкільного віку може мати різноманітні причини. Деякі з найбільш поширених включають:

- *потреби та бажання*: дитина може виражати протест через невдоволення внаслідок невведених потреб чи бажань;
- *наявність стресу чи змін*: переходи, втрата близьких відносин, зміни в оточенні чи режимі можуть спричинити протестну поведінку;
- *виявлення незалежності*: дошкільники можуть виражати протест, намагаючись встановити свою самостійність та незалежність;
- *непорозуміння чи невірне сприйняття*: дитина може виражати протест, якщо не розуміє оточуючих чи відчуває, що її не розуміють.
- *фізичні чи емоційні незручності*: біль, дискомфорт чи емоційні труднощі можуть викликати протестну реакцію;
- *експериментування з межами дозволеного*: деякі діти тестують межі та обмеження, виражаючи протест як спробу з'ясувати, як вони можуть впливати на своє оточення.

Розуміння конкретних причин протесту може допомогти ефективніше взаємодіяти з дитиною та знаходити конструктивні способи вирішення ситуації.

Отже, причин протестної поведінки багато. Деякі з них потребують глибинного аналізу ситуації та психологічного стану дитини. Тому визначити й усунути джерело протесту буває складно. Утім, є способи, скориставшись якими, вихователь може зменшити в дитини кількість протестних реакцій.

По-третє, треба сформулювати проблему.

Діти, схильні до протестів, дуже різні. У них може бути різний рівень інтелектуального й соціального розвитку, дружелюбності, агресивності, успішності. Складнощі, що виникають у вихователів, пов'язані не з

характером чи рівнем розвитку дитини, а з її поведінкою й реакціями в різних ситуаціях [9].

Проблема виникнення протестної поведінки у дитини дошкільного віку може бути багатоаспектною і включати наступні аспекти:

- *недостатнє розуміння емоцій*: діти молодшого віку можуть мати труднощі у розпізнаванні та вираженні своїх емоцій, що може призводити до протестних виразів;

- *непослідовність у вихованні*: різні стандарти чи правила від різних дорослих можуть заплутати дитину та викликати протесту;

- *недоцільна комунікація*: важливо використовувати зрозумілу мову та давати можливість дитині висловлювати свої почуття;

- *неадекватне врахування потреб та інтересів дитини*: якщо дитина відчуває, що її потреби і бажання не враховуються, це може викликати протест;

- *стресові ситуації вдома чи в дошкільному закладі*: проблеми в сім'ї, конфлікти або зміни можуть впливати на поведінку дитини;

- *неадекватна реакція дорослих*: якщо дорослі реагують на протест негативно чи неадекватно, це може підтримувати таку поведінку.

Для вирішення проблеми протесту важливо встановлювати чіткі межі, розуміти потреби дитини та створювати підтримуюче середовище для її розвитку.

З теми протестної поведінки дитини дошкільного віку можна зробити кілька висновків. Протестна поведінка може виникати з різних причин, включаючи невведені потреби, стрес, непослідовність виховання та недостатню комунікацію. Нерозуміння та невираження емоцій можуть бути ключовими факторами в протестній поведінці дітей дошкільного віку. Сприяння розвитку позитивних взаємин вимагає уваги до потреб та інтересів самої дитини. Вирішення проблем протесту вимагає системного підходу, який охоплює якнайбільше аспектів життя дитини, включаючи сім'ю, оточення та взаємодію з оточуючими [9].

Загальною метою є створення сприятливого середовища, де дитина може висловлювати свої почуття, розвиватися та взаємодіяти з оточенням конструктивно.

Народні українські казки можуть відігравати важливу роль у соціалізації протестуючої дитини дошкільного віку. Ці казки часто містять моральні вчення та життєві цінності, які сприяють формуванню соціальних навичок та навчанню прийняття правил.

Казки можуть навчити дітей взаємодії з іншими, розвивати емоційну інтелігенцію та розуміння соціальних ситуацій. Наприклад, персонажі казок часто стикаються з викликами та різними перешкодами, і вирішують їх шляхом співпраці, терпіння та допомоги один одному [37, с. 71].

Також, через алегорії та образи, притаманні казкам, дитина може легше сприймати і усвідомлювати певні концепції соціальної поведінки. Історії про дружбу, взаємопорозуміння та доброту можуть впливати на формування позитивних міжособистісних відносин у дитини.

Отже, народні українські казки можуть бути корисним інструментом у вихованні соціальних навичок та цінностей у дітей протестуючого віку.

Наведемо приклади українських народних казок для дітей дошкільного віку які виступають соціалізуючим засобом у закладі дошкільної освіти:

1. «Мудра Лисичка» – у цій казці дитина може вивчити важливість розсудливості та винахідливості, які допомагають подолати труднощі.

2. «Коза-дереза» – ця казка навчає дітей важливості слухняності та уникання небезпеки через обережність.

3. «Рукавичка» – історія про те, як спільна допомога та толерантність можуть привести до успішного вирішення проблем.

4. «Колосок» – у цій казці розповідається про важливість праці та вміння поділитися своїми зусиллями для досягнення спільної мети.

5. «Лисичка та ведмідь» – вона навчає дітей прийняттю інших такими, які вони є, і розумінню різниці між різними особистостями.

6. «Солом'яний бичок» – ця казка розповідає про важливість чесності та того, щоб не обманювати інших, навіть якщо це здається вигідним.

7. «Колобок» – дитина вивчає, що самовпевненість і вміння приймати власні рішення можуть бути корисними, але потрібно бути обережним і не піддаватися лестоцям.

8. «Теремок» – у цій казці важливою є тема взаємодопомоги та спільної роботи для досягнення спільної мети.

9. «Ріпка» – казка навчає дітей про важливість командної роботи і того, як кожна людина може внести свій внесок у вирішенні проблем.

10. «Івасик-Телесик» – історія про те, як розуміння і взаємоприйняття різниці між людьми може призвести до гармонії в спільноті.

Ці казки можуть слугувати не лише розважальним матеріалом, але й ефективним засобом формування цінностей, соціальних навичок та моральних уявлень у протестуючих дітей.

До основних рекомендації вихователям до роботи з протестуючими дошкільнятами засобами народних українських казок належать наступні.

- *Спільне обговорення.* Під час читання казок, спілкуйтеся з дітьми про те, як вони розуміють події в історіях. Питайте про їхні власні думки і почуття, щоб розвивати їхні соціальні навички та емоційний інтелект.

- *Моральні висновки.* Після казки обговорюйте моральні висновки і навчання, які можна винести з історії. Допомагайте дітям розуміти, як ці принципи можна застосовувати в їхньому власному житті.

- *Театралізація.* Використовуйте театральні елементи для ролей у казках. Це допомагає дітям відчувати емоції персонажів та розвивати творчість.

- *Ігри-вправи.* Створюйте ігри, що відображають сюжети казок, щоб діти могли відчувати себе частиною історії і навчатися взаємодії з іншими.

- *Творчі завдання.* Надавайте дітям можливість малювати, ліпити або робити іграшки, пов'язані з персонажами казок. Це сприяє розвитку творчості та вираженню власних почуттів.

- *Підтримка висловлювання думок.* Заохочуйте дітей висловлювати свої думки і почуття щодо подій у казках, сприяючи розвитку навичок комунікації та взаєморозуміння.

- *Врахування індивідуальних особливостей.* Будьте чутливими до потреб кожної дитини, створюйте безпечне середовище і враховуйте їхні унікальні реакції та інтереси [37, с. 71].

Таким чином, робота з народними українськими казками є значущою у вихованні протестуючих дошкільнят, сприяючи їхньому комплексному соціальному розвитку. З висновками можна визначити наступні ключові пункти: народні казки вчать дітей моральним принципам, розвивають їхній моральний компас та допомагають усвідомити правильність вчинків; робота з казками сприяє розвитку емоційного інтелекту, а також навичок спілкування, співпраці та розв'язання конфліктів; театралізація, малювання та ігри на основі казок сприяють розвитку творчих здібностей та вираженню власної індивідуальності; обговорення подій у казках сприяє розвитку власних думок та критичного мислення у дітей; врахування індивідуальних особливостей кожної дитини допомагає створити підтримуюче середовище та сприяє успішному вихованню.

Узагальнено, робота з українськими народними казками не лише відкриває дітям світ культурних традицій, але і є потужним інструментом для формування основних життєвих навичок і цінностей в період дошкільного віку.

2.3. Діагностика сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

Дитинство являє собою особливий період, сутністю якого полягає в процесі розвитку дитини, входження її в соціальний світ дорослих. Тому педагогічна діяльність вихователя повинна бути спрямована на формування соціокультурної компетентності у дошкільнят.

З метою проведення практичної роботи з формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами народної української казки, нами був організований і здійснений педагогічний експеримент, що представляє собою класичну схему і включає в себе три стандартних етапи: констатувальний, формувальний і контрольний.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Ренійський заклад дошкільної освіти (Ясла-садок) «Чомучка» Ренійської міської ради Ізмаїльського району Одеської області. У дослідженні взяли участь діти старшого дошкільного віку у кількості 20 осіб: 10 дошкільнят увійшли до складу експериментальної групи (ЕГ), 10 – склали контрольну групу (КГ).

Метою констатувального етапу експерименту було визначення вихідного рівня сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку обраних груп.

Завдання констатувального етапу:

- 1) підібрати діагностичний інструментарій для оцінки сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку;
- 2) провести вихідну діагностику вихідного рівня сформованості соціокультурної компетентності у старших дошкільнят обох груп;
- 3) проаналізувати отримані результати і зробити відповідні висновки.

Проведена нами діагностика спиралася на положення, згідно з яким вивчення сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку здійснюється за такими параметрами:

- мотиваційний компонент – вміння вислухати другу людину, з повагою ставиться до його думки, інтересам;
- когнітивний (пізнавальний) компонент – вміння співвідносити свої бажання, прагнення з інтересами інших людей, шанобливо ставиться до оточуючих людей;
- діючий (власний комунікативний) компонент – отримання необхідної інформації в спілкуванні; вести простий діалог з дорослими і однолітками; брати участь в колективних справах (домовлятися, поступатися та ін.);

приймати і надавати допомогу; не сваритися, спокійно реагувати в конфліктних ситуаціях;

- емоційний компонент – вміння розуміти емоційний стан однолітка, дорослого (веселий, грубий, розсерджений, впертий та ін.) і розповідати про нього; спокійно відстоювати свою думку.

Для діагностики рівня сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку нами були використані наступні діагностичні завдання: «Відображення почуттів»; «Дзеркало настроїв»; «Інтерв'ю»; «Безлюдний острів»; «Будуємо нове місто»; «Не поділили іграшку» (*Додаток А*).

Рівні сформованості соціокультурної компетентності оцінювалися відповідно до набраних балів:

- високий рівень (18-15 балів): дитина приймає на себе функції організатора взаємодії; пропонує тему, розподіляє роботу, ролі та і., проявляє вміння вислухати співрозмовника, узгодити з ним свої речення, поступитися, прагне до отримання інформації в процесі взаємодії; легко вступає в контакт з дорослими і однолітками, здатна зацікавити перспективами участі в грі, праці; проявляє чуйність, надає дієву взаємодопомогу, здатна звернути і прийняти допомогу дорослого та інших; активно взаємодіє з членами групи, вирішальними загальною задачу; здатний спокійно відстоювати свою точку зору, при цьому проявляє уважне ставлення до оточуючих людей, їх інтересам; в конфліктних ситуаціях намагається знайти справедливий дозвіл або повертається до дорослого;

- середній рівень (14-10 балів): дитина легко контактує з однолітками, прагне до спілкування, але головним чином з дітьми своєї статі, тобто міжособистісне спілкування з однолітками характеризується вибором і половиною диференціацією; спілкування з дорослим опосередковується спільною діяльністю, відзначаються труднощі при вступі в контакт з незнайомими дорослими; активність в спілкуванні недостатня, але позитивно

1.	Марія Л.	3	3	3	2	2	3	16	Високий
2.	Олена В.	2	2	2	2	2	2	12	Середній
3.	Віктор В.	3	3	3	2	2	2	15	Високий
4.	Ульяна А.	1	1	1	1	1	1	6	Низький

Продовження таблиці 2.1

5.	Антоніна Р.	2	2	2	2	2	2	12	Середній
6.	Роман М.	1	1	1	1	1	1	6	Низький
7.	Сергій Л.	2	2	2	2	2	2	12	Середній
8.	Вероніка Б.	2	2	2	2	2	2	12	Середній
9.	Вадим Р.	2	3	2	2	2	2	12	Середній
10.	Тетяна А.	2	2	2	2	3	2	13	Середній

У двох здобувачів, котрі представляли ЕГ, перше завдання не викликало ніяких труднощів. Вони з легкістю визначали правильний емоційний стан дітей і дорослих, зображених на картинках. Пояснювали причину цих емоцій і робили прогнози подальшого розвитку ситуації.

6 дошкільнят ЕГ не змогли відразу дати правильне визначення емоціям людей, зображених на картинках, і впоралися з цим завданням після невеликих підказок вихователя. Також у них виникли труднощі з тим, щоб зробити прогнози подальшого розвитку ситуації. Але за допомогою підказок, проведення аналогій, вони впоралися і з цією частиною завдання.

Для 2 дітей ЕГ це завдання здалося складним. Вони утруднялися в визначенні емоційних станів людей, зображених на картинках.

Також не могли пояснити причину цих станів і припустити подальший розвиток ситуації.

В ході виконання другого завдання досить швидко і без особливих труднощів з ним впоралися тільки 3 дошкільника ЕГ. Ці діти безпомилково визначали всі емоції, навіть якщо «говорить» вимовляв фразу з іншого

інтонацією, а не з тієї якою вона передбачалася. І самі вони за допомогою мови, міміки і рухів тіла змогли повністю передати різні почуття і стану.

Основній масі старших дошкільнят ЕГ (5 осіб) для визначення емоційного стану була потрібна допомога дорослого.

Решта дітей ЕГ (2 дитини) при виконанні даного завдання утруднялися у визначенні емоційних станів однолітка або визначали його зовсім невірною, при проголошенні фрази не могли передати різні емоційні стани.

Найкращим чином з третім завданням впоралося тільки дві дитини ЕГ. Незважаючи на те, що у них було присутнє збентеження при виконанні завдання, але вони з великим бажанням його виконували, самостійно сформулювали 3-5 розгорнутих питань, які були логічно і послідовно збудовані.

Велика частина дошкільнят ЕГ (6 осіб) впоралися з цим завданням на 2 бали. Деякі виконували це завдання з бажанням, але їм заважала сором'язливість – вони довго думали і не відразу могли сформулювати питання. Інші виконували його без особливого ентузіазму, формулювали 2-3 коротких питання, більше за допомогою вихователя, при цьому, не зберігаючи логіку побудови «інтерв'ю».

2 дошкільнятам ЕГ це завдання далось зовсім важко. Вони важко орієнтувалися в її виконанні навіть за допомогою дорослого, а деякі, зовсім відмовилися брати участь.

Четверте завдання у дошкільнят ЕГ викликало труднощі. 8 дошкільнят впоралися з цим завданням на 2 бали. Вони були недостатньо ініціативні, але позитивно активні в своїх висловлюваннях, більше приймали пропозиції більш активних дітей. Проте при цьому могли заперечити, виступити із зустрічною пропозицією, якщо їх інтереси зовсім не враховувалися.

У двох дітей ЕГ це завдання викликало великі труднощі. Вони пасивно слідували за іншими дітьми, не висловлюючи ні своєї думки, ні бажань.

Проаналізувавши результати п'ятої методики, ми з'ясували, що не всі діти можуть взаємодіяти, співвідносити свої бажання і прагнення з інтересами

1.	Олена З.	2	2	2	2	2	2	12	Середній
2.	Валерія І.	3	3	2	3	2	3	16	Високий
3.	Олег Р.	2	2	2	2	2	2	12	Середній
4.	Валер'ян О.	2	2	2	2	2	2	12	Середній

Продовження таблиці 2.2

5.	Анісія В.	1	1	1	1	1	1	6	Низький
6.	Дмитро Л.	2	3	2	2	2	2	13	Середній
7.	Олеся П.	3	3	3	2	2	3	16	Високий
8.	Валерій Д.	2	2	2	2	2	2	12	Середній
9.	Кирило Ф..	3	3	3	2	2	2	15	Середній
10.	Анастасія З..	3	3	3	2	2	2	15	Середній

Зауважимо на тому, що у двох здобувачів дошкільної освіти, які утворили КГ, перше завдання також не викликало жодних труднощів, адже вони з легкістю визначали правильний емоційний стан дітей і дорослих, зображених на картинках. Пояснювали причину цих емоцій і робили прогнози подальшого розвитку ситуації.

7 дошкільнят КГ не змогли відразу дати правильне визначення емоціям людей, зображених на картинках, і впоралися з цим завданням після невеликих підказок педагога. Також у них виникли труднощі з тим, щоб зробити прогнози подальшого розвитку ситуації. Але за допомогою підказок, проведення аналогій, вони впоралися і з цією частиною завдання.

Для однієї дитини КГ це завдання здалося складним. Вони утруднялися в визначенні емоційних станів людей, зображених на картинках. Також не могли пояснити причину цих станів і припустити подальший розвиток ситуації.

В ході виконання другого завдання досить швидко і без особливих труднощів з ним впоралися 6 дошкільнят КГ. Ці діти безпомилково визначали

всі емоції. І самі вони за допомогою мови, міміки і рухів тіла змогли повністю передати різні почуття і стани.

Одній дитині КГ для визначення емоційного стану була потрібна допомога дорослого.

Найкращим чином з третім завданням впоралося тільки дві дитини КГ. незважаючи на те, що у них було присутнє збентеження при виконанні даного завдання, але вони з великим бажанням його виконували, самостійно сформулювали 3-5 розгорнутих питання, які були логічно і послідовно збудовані.

Велика частина дошкільнят КГ впоралися з цим завданням на 2 бали. Деякі виконували це завдання з бажанням, але їм заважала сором'язливість – вони довго думали і не відразу могли сформулювати питання. Інші виконували його без особливого ентузіазму, формулювали 2-3 коротких питання, більше за допомогою вихователя, при цьому, не зберігаючи логіку побудови «інтерв'ю». Одній дитині, яка презентує КГ, це завдання далось зовсім важко.

Четверте завдання у дошкільнят контрольної вибірки викликало труднощі. 9 дошкільнят впоралися з цим завданням на 2 бали. Вони були недостатньо ініціативні, але позитивно активні в своїх висловлюваннях, більше приймали пропозиції більш активних дітей. Проте при цьому могли заперечити, виступити із зустрічною пропозицією, якщо їх інтереси зовсім не враховувалися. У 1 дитини КГ це завдання викликало великі труднощі.

Проаналізувавши результати п'ятої методики, ми з'ясували, що не всі діти можуть взаємодіяти, співвідносити свої бажання і прагнення з інтересами інших, брати участь в колективних справах і надавати допомогу. Серед дошкільнят КГ є діти, які приймають на себе роль керівника і відмінно з нею справляються. Є діти, які ведуть себе зовсім пасивно – ким призначили, тим і будуть. Є діти, які не справляються з взятими на себе обов'язками.

Шосте завдання діагностичної методики викликало інтерес у 3 дітей. Якщо діти не могли впоратися самостійно, то зверталися за допомогою до дорослого.

Результати проведеного дослідження показали, що в обох групах виявлено дітей з різними рівнями сформованості соціокультурної компетентності.

У ЕГ 2 дитини показали високий рівень сформованості соціокультурної компетентності, 6 дошкільнят – середній рівень, а 2 – низький.

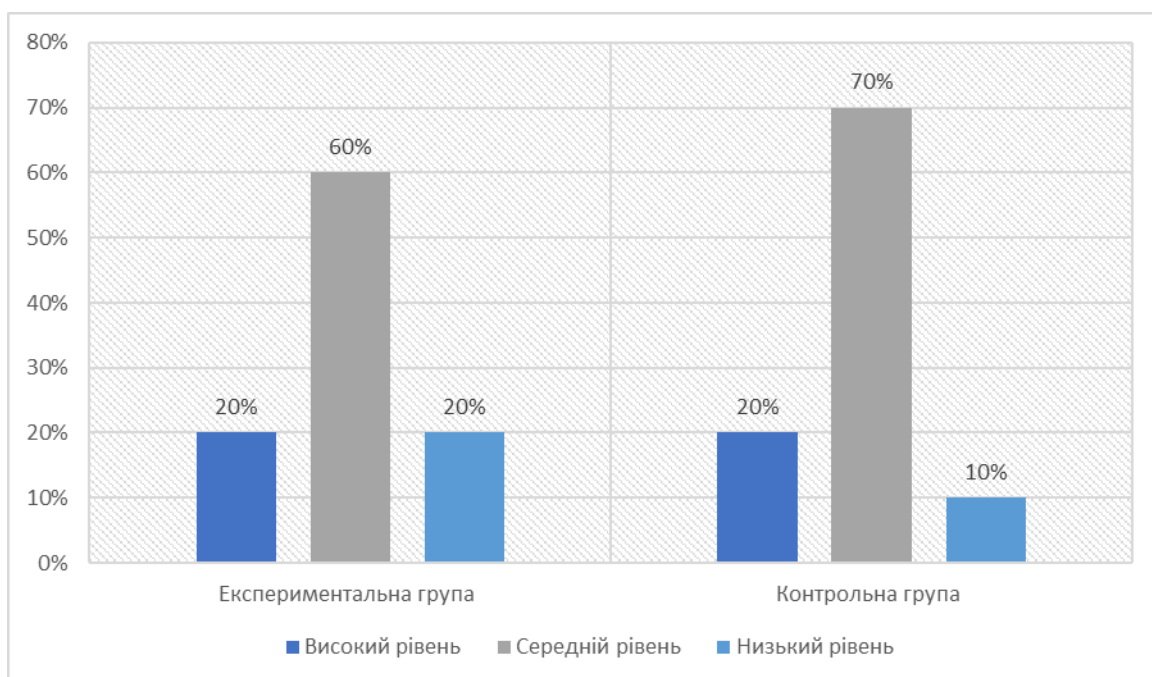
У КГ 2 дитини показали високий рівень сформованості соціальної компетентності, 7 дошкільнят – середній рівень, а 1 – низький.

Таблиця 2.3.

Співвідношення рівнів сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку (за матеріалами констатувального «зрізу» педагогічного експерименту)

Рівні	Кількість дітей ЕГ		Кількість дітей КГ	
	<i>обс. дані.</i>	<i>у відсотки</i>	<i>обс. дані</i>	<i>у відсотки</i>
Високий	2	20%	2	20%
Середній	6	60%	7	70%
Низький	2	20%	1	10%
Загалом	10	100%	10	100%

Наочно результати констатувального експерименту в ЕГ і КГ дітей старшого дошкільного віку представлені в діаграмі на малюнку 2.1.

Малюнок 3.1. Порівняльні дані щодо співвідношення рівнів сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку ЕГ та КГ (за матеріалами «зрізу» констатувального педагогічного експерименту)

Таким чином, отримані в ході вихідної діагностики результати дозволили дійти узагальнення про необхідність на формувальному етапі дослідження продумати зміст роботи з розвитку соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку заснований на використанні народних українських казок.

Висновки до розділу 2.

Виявлено своєрідність української народної казки як засобу позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку. Казка – широко поширений жанр усної народної творчості, предметом оповідання в ній служать незвичайні, дивовижні, нерідко таємничі і страшні події, дія якої має пригодницький характер. Класифікацією народних казок передбачено повну

типологію. Зокрема, йдеться про такі види казкових оповідань: казки про тварин, чарівні казки і сатирико-побутові казки.

Підтверджено, що казка для дитини є не просто фантазією, а й особливою реальністю, що допомагає встановити для себе світ людських почуттів, відносин, найважливіші моральні категорії, в подальшому – світ життєвих смислів.

Визначено важливість казки як засобу соціалізації протестної дитини в ЗДО. Вона може бути простежена у наступному: народні казки вчать дітей моральним принципам, розвивають їхній моральний компас та допомагають усвідомити правильність вчинків; робота з казками сприяє розвитку емоційного інтелекту, а також навичок спілкування, співпраці та розв'язання конфліктів; театралізація, малювання та ігри на основі казок сприяють розвитку творчих здібностей та вираженню власної індивідуальності; обговорення подій у казках сприяє розвитку власних думок та критичного мислення у дітей та ін.

В результаті проведеного дослідження, базою якого був Ренійський заклад дошкільної освіти (Ясла-садок) «Чомучка» Ренійської міської ради Ізмаїльського району Одеської області. А учасниками 20 дітей старшого дошкільного віку, вдалося експериментальним шляхом довести неперевершене значення української народної казки у сформуванні соціокультурної компетентності.

В ході проведеної нами вихідної діагностики старших дошкільнят було визначено, що в ЕГ 2 дитини показали високий рівень сформованості соціальної компетентності, 6 дошкільнят – середній рівень, а 2 – низький. Результати первинної діагностики спонукали до необхідності визначення змісту роботи, спрямованої на цілеспрямоване формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ

3.1. Формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної казки: узагальнена характеристика змісту експериментального підходу

На підставі отриманих в ході констатувального «зрізу» педагогічного експерименту даних, на наступному етапі нами було здійснено формувальний експеримент. Він мав на меті визначення та апробацію змісту експериментальної роботи, спрямованої на формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі застосування на заняттях народних українських казок.

Ми виходили з того, що зміст роботи з формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної казки має включати в себе вивчення та обговорення народних казок як засобу передачі традицій, моральних цінностей та елементів культури. Окрім того, діти обов'язково мають брати участь у різноманітних творчих завданнях, пов'язаних із створенням своїх інтерпретацій казок та обговоренням їхнього впливу на соціальні стосунки та взаємодію з іншими людьми. Нами розумілось, що розвиток мовлення, вміння сприймати різноманіття культурних аспектів та формування етичних цінностей також повинні бути повноцінно враховані в цьому процесі.

Нижче наведемо фрагменти занять, які були проведені за допомогою роботи над народними українськими казками з дітьми старшого дошкільного віку у межах формувального етапу педагогічного експерименту.

1. Читання казки «Колосок». Мета: вчити дітей виразно читати та слухати, розуміти основні моральні виклики героя (*Додаток Б*).

2. Театралізована гра «Рятування зайця». Мета: діти можуть втілювати ролі персонажів казки «Лисичка та заєць», розвиваючи комунікативні та творчі навички.

3. Майстер-клас «Виготовлення ляльки-мотанки». Мета: створення традиційної української ляльки за допомогою природних матеріалів для ознайомлення з національними звичаями.

4. Обговорення «Мудрості Бабусі». Мета: провести обговорення мудростей та порад бабусів, які можна витягнути з українських народних казок.

5. Творчий проєкт «Моя власна казка». Мета: запропонувати дітям створити свою власну казку, де вони висловлять власні ідеї щодо соціокультурних цінностей.

6. Заняття «Сторінками українських народних казок» та екскурсія до місцевого музею народної творчості. Мета: знайомство з експонатами, пов'язаними з українською культурою та народним мистецтвом (*Додаток Б*).

Ці заняття сприяли не лише формуванню соціокультурної компетентності, а й розвитку творчих та міжособистісних навичок у дітей старшого дошкільного віку на формувальному етапі роботи.

Опишемо детальніше план проведення творчого проєкту «Моя власна казка». Назва казки була підібрана колективно «Магія Жар-птиці»

Творчий проєкт: «Магія Жар-птиці»

Мета проєкту: створити власну казку, в якій діти відкриють для себе цінності дружби, взаємодопомоги та мудрості через захоплюючі пригоди героїв у магічному світі Жар-птиці.

Етапи проєкту:

1. Вступ.

- Обговорення значення дружби та взаємодопомоги в народних казках.
- Визначення основних елементів казки та їх ролі.

2. Дослідження.

- Спільне дослідження народних казок, де герої долають випробування завдяки допомозі друзів.

3. Творчий процес.

- Діти обирають своїх героїв та визначають конфлікт казки.
- Розвиток сюжету, додавання магічних елементів та пригод.

4. Літературний вимір.

- Допомога вчителів або батьків у написанні тексту казки, надання порад щодо мовних засобів.

5. Творча презентація.

- Діти готують казку для презентації, розповідаючи про пригоди героїв та важливі моменти.

6. Мистецька виставка.

- Виготовлення ілюстрацій та декорацій, які відображають ключові моменти казки.

- Організація виставки «Магія Жар-птиці».

Очікувані результати.

- Створення учнями власної народної казки з урахуванням елементів української культури.

- Розвиток навичок творчості та умінь висловлювати власні ідеї.

- Засвоєння цінностей дружби та взаємодопомоги через створення магічного світу Жар-птиці.

Узагальнюючи зміст проведеної експериментальної роботи, вважаємо, що казки, дійсно, дієво сприяють розвитку мовлення та навичок спілкування, оскільки вони включають в себе різноманітні діалоги та ситуації. Народні казки передають традиційні цінності та моральні норми, сприяючи формуванню основних принципів моралі та етики. Залучення дітей до творчих завдань, таких як створення власних казок, сприяє розвитку їх творчих та уявних здібностей. Українські народні казки дозволяють дітям поглиблювати знання про власну культуру, традиції та народні звичаї. Заняття, що базуються

на українських народних казках, сприяють розвитку навичок співпраці та взаєморозуміння між дітьми. Казкові персонажі та сюжети можуть викликати різноманітні емоції, сприяючи розвитку емоційного інтелекту та емпатії.

Отже, враховуючі означені означенні аспекти, цілеспрямовано й педагогічно виважена робота з українськими народними казками стає ефективним інструментом для комплексного розвитку соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

3.2. Ролі української народної казки у формуванні соціокультурної компетентності дітей старшого дошкільного віку: порівняльна ефективність традиційного й експериментального підходів

Контрольний етап експериментальної роботи проводився нами під час проходження педагогічної практики. Мета даного етапу полягала в перевірці ефективної ролі української народної казки у формуванні соціокультурної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

На контрольному етапі була здійснена повторна діагностика сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку ЕГ і КГ, проведено аналіз отриманих результатів і їх порівняння з початковими показниками.

Контрольне обстеження дітей проводилося за допомогою методик, використовуваних на констатуючому етапі експерименту.

Результати контрольного експерименту в ЕГ дітей старшого дошкільного віку представлені в таблиці 3.1

Динаміка рівнів сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку (за результатом контрольного «зрізу» педагогічного експерименту)

Рівні	Експериментальна група			
	на констатувальному «зрізі»		на контрольному «зрізі»	
	<i>обс. дані.</i>	<i>у відсотки</i>	<i>обс. дані</i>	<i>у відсотки</i>
Високий	2	20%	6	60%
Середній	6	60%	4	40%
Низький	2	20%	-	-
Загалом	10	100%	10	100%

У 6 дітей ЕГ в ході контрольної діагностики перше завдання не викликало ніяких труднощів. Вони з легкістю визначали правильний емоційний стан дітей і дорослих, зображених на картинках.

Пояснювали причину цих емоцій і робили прогнози подальшого розвитку ситуації.

4 дитини з ЕГ не змогли відразу дати правильне визначення емоціям людей, зображених на картинках, і впоралися з цим завданням після невеликих підказок вихователя. Також у них виникли труднощі з тим, щоб зробити прогнози подальшого розвитку ситуації. Але за допомогою підказок, проведення аналогій, вони впоралися і з цією частиною завдання.

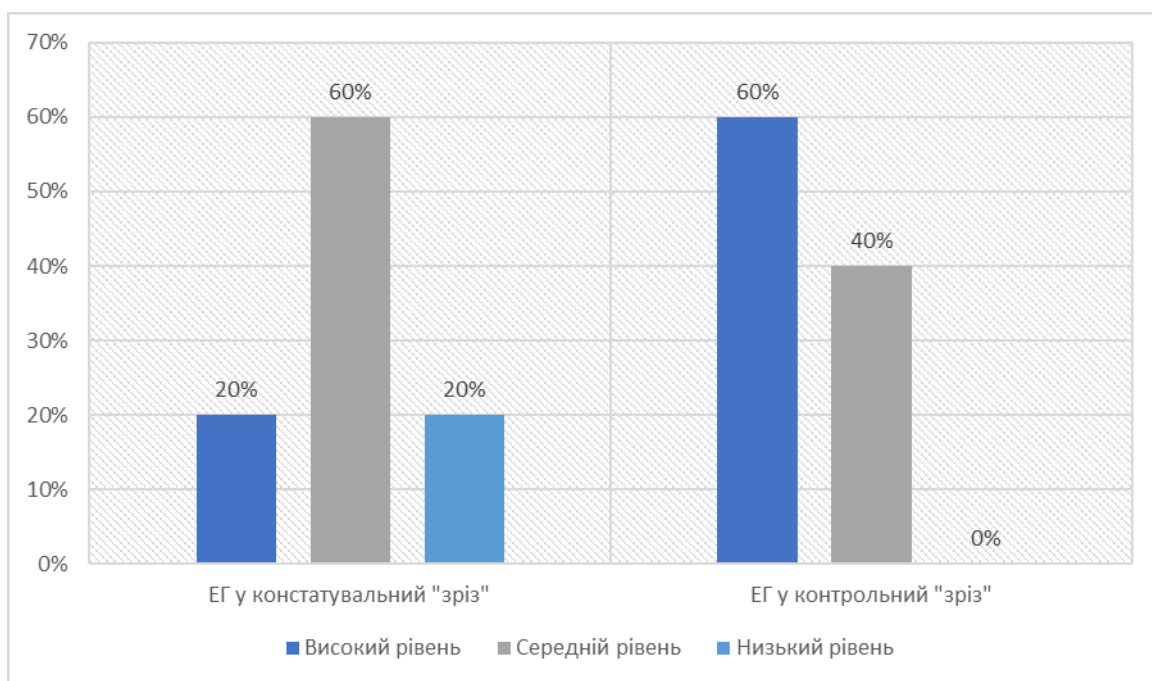
В ході виконання другого завдання на контрольному етапі діагностики досить швидко і без особливих труднощів з ним впоралися дошкільнята ЕГ. Більше половини дітей безпомилково визначили всі емоції і самі вони за допомогою мови, міміки і рухів тіла змогли повністю передати різні почуття і стану.

Іншим дошкільнятам ЕГ для визначення емоційного стану була потрібна допомога дорослого.

Проаналізувавши четверте завдання та п'яту методику, ми з'ясували, що все діти ЕГ навчилися взаємодіяти, співвідносити свої бажання і прагнення з інтересами інших, брати участь в колективних справах і надавати допомогу.

Шосте завдання діагностичної методики на контрольному етапі викликало інтерес у половини дошкільнят ЕГ. Вони не провокували конфлікти, намагалися знайти більш справедливе і відповідне рішення в ситуації, що склалася. Якщо не могли впоратися самостійно, то зверталися за допомогою до дорослого.

Наочно результати контрольного експерименту в ЕГ дітей старшого дошкільного віку представлені в діаграмі на малюнку 3.1.

Малюнок 3.1. Співвідношення рівнів сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку ЕГ (у розрізі констатувального і контрольного «зрізів»)

Результати контрольного експерименту дозволяють відзначити значні зміни в сформованості соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку ЕГ. Майже всі діти ЕГ з більшістю завдань підсумкової діагностики впоралися самостійно.

Таким чином, проведена нами робота з розвитку соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами народних українських казок дала свій позитивний результат. Контрольний етап експерименту підтвердив ефективну роль реалізованої на формуючому етапі роботи, заснованої на застосування казок дітьми старшого дошкільного віку.

3.3.Методичні рекомендації щодо використання народної казки у позитивній соціалізації дітей старшого дошкільного віку

Багато сучасних педагогів звертається до проблеми виховання казкою. Для того, щоб допомогти дітям побачити казку у новому ракурсі, дати поштовх для розкриття творчих здібностей, уяви, фантазії доцільним є застосування вихователями методичних рекомендації щодо використання народної казки у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

До успішного сприйняття українських народних казок дитини дошкільного віку треба звертати її увагу на зміст, виразні засоби мови народних казок, моральні якості героїв. Діти старшого дошкільного віку здатні більш глибоко осмислювати зміст казок. Тому треба виховувати читача, здатного відчувати співчуття до героїв, спонукати дітей розповідати про своє сприйняття вчинків головних героїв, допомагати дітям зрозуміти приховані мотиви поведінки конкретних персонажів. Аналіз казки повинен бути таким, щоб діти змогли зрозуміти і відчувати її глибокий ідейний зміст і художні вирази, щоб вони запам'ятали і полюбили образи головних персонажів [38, с. 402].

Методи, використовувані вихователями, для знайомства дітей з українськими народними казками виступають:

- читання казки, дослівна передача тексту;
- розповідання, більш вільна передача тексту;
- інсценування за прочитаними казками [25, с. 25].

А щоб закріпити прочитаний твір, доцільно запропонувати дітям намалювати свої малюнки за мотивами казки, а потім організувати виставки дитячих робіт. При читанні українських народних казок використовують також наочні прийоми, наприклад, показ предмета, (іграшок, ілюстрацій).

Етапи роботи з казкою у сучасному ЗДО виділяють наступні:

- знайомство дітей з казкою (читання, розповідання, бесіди за змістом, розгляд ілюстрацій з метою розвитку емоційного ставлення до головних героїв казки);
- емоційне сприйняття казки дітьми (переказ дітьми змісту казки, настільний театр, рухливі ігри з персонажами казок). Мета – закріплення змісту казки. Дані форми роботи дозволяють дізнатися, наскільки правильно діти зрозуміли суть казки;
- художня діяльність (ставлення до героїв казки виражається в ліпленні, малюванні, аплікації, конструюванні);
- підготовка до самостійної діяльності (розігрування сюжетів з казок, театралізовані ігри, драматизація казок, творча гра з використанням казкових персонажів і сюжетів, даний метод перетворення дітей в героїв казки сприяє розвитку симпатії, розуміння моральних уроків казки, вмінню оцінювати вчинки героїв і оточуючих) [25, с. 23].

С. Зуйкіна при роботі з народною казкою рекомендує спиратися на провідні для дошкільнят види діяльності: ігрову, мовленнєву, художньо-продуктивну.

Також С. Зуйкіна рекомендує вихователям ЗДО застосовувати в роботі з казкою ряд наступних прийомів і методів, які забезпечують високу ефективність роботи:

- читання і аналіз казок, обговорення особистих якостей героя;
- програвання етюдів (уривок з казки, сценка з життя);
- проведення словесних і розвиваючих ігор;
- малювання і розфарбовування епізодів з казки;

- переказ казки з використанням площинного театру. Цей метод дозволяє визначити, наскільки емоційно і інтонаційно правильно дитина сприймає героїв казки. Мета методу – задуматися над змістом слів, прагнути вжити їх так, щоб точно охарактеризувати ту чи іншу ознаку, предмет, явище;
- придумування казки на задану тему;
- творчі завдання за змістом казок. В даному випадку педагогу необхідно стежити, щоб продукти дитячої творчості могли бути використані дітьми в подальшому: в ігровій діяльності, в драматизації казок, в повсякденному житті [16, с. 169].

Під час обговорення прочитаної казки дітям даються запитання різного характеру, наприклад:

1) запитання, що дозволяють дізнатися ставлення дітей до вчинків і особистісним якостям героїв (*хто тобі найбільше сподобався? Як ти думаєш, добре чи погано він вчинив? А як слід було йому вчинити в такій ситуації?*);

2) запитання, спрямовані на виявлення основного задуму казки, її проблему. Ці питання допомагають побачити, наскільки правильно зрозумілий дітьми зміст казки;

3) запитання проблемно-слідчого характеру, що звертають увагу дітей на мотиви вчинків персонажів.

З метою забезпечення зрозумілості і доступності моралі казки вихователю необхідно дотримуватися алгоритм роботи з казкою.

1. З'ясування основної теми, ідеї казки – *Як ти думаєш, про що ця казка? Чого вона нас вчить? А чи може в житті нам стати в нагоді те, що ми дізналися з цієї казки? У яких ситуаціях?*

2. Роздум над мотивами поведінки героя – *Подумай і скажи, чому герой робить такий вчинок? Навіщо це йому потрібно? Навіщо цей герой був потрібен іншому герою?*

3. Усвідомлення емоцій, які викликає казка – *Чому наш герой реагує саме так? Що у вас викликало радісні (сумні) почуття? Які почуття у тебе викликала сама казка?*

Організація роботи вихователя з розвитку емоційної сфери дітей за допомогою казок може здійснюватися в традиційній і нетрадиційній формах. До традиційних форм відносять читання казки вихователем, розповідання, бесіди, переказ, драматизація казки, перегляд ілюстрацій, дидактичні ігри. Розгляд книжкових ілюстрацій підсилює сприйняття дитиною змісту казки. Ілюстрацією називають малюнок, що відноситься до конкретної частини тексту, що пояснює певний епізод. Важливо вчити дітей довго і уважно розглядати ілюстрації, дізнаватися на них персонажів прочитаного твору.

Старшим дошкільнятам починають задавати питання, які концентрують увагу на засобах виразності в малюнках. При показі певної ілюстрації доцільно повертатися до тексту, знову прочитуючи відображений епізод [13, с. 107].

А. Бородич дає рекомендації щодо формування сприйняття творів, відзначаючи, що невелику казку, яка викликала інтерес дітей, доцільно повторити тут же ще один або два рази. З великої казки повторно можна зачитувати уривки, найбільш значущі і яскраві. Необхідно повторювати цей матеріал і на інших заняттях, щоб досягти найбільш глибокого сприйняття, запобігти забуванню [13, с.108]. Під час повторного читання або розповідання діти можуть займатися малюванням або ліпленням. Завдяки художньому слову у дитини створюються зорові образи, які вона потім може відтворити. Педагогу дуже важливо заохочувати різноманітну образотворчу творчість. Кращому засвоєнню тексту сприяє вибіркоче читання (уривків, пісеньок, кінцівок).

Існують також і нетрадиційні методи і прийоми роботи з казкою. Педагог-письменник Л. Фесюкова пропонує використовувати деякі з них:

- гра «Добре-погано», яку можна використовувати в будь-якій казці;
- метод «Інтерв'ю», коли приходить «кореспондент» і бере інтерв'ю, питаючи думки про героїв казки;
- метод «Чарівної палички», коли за допомогою цієї самої «чарівної палички» можна врятувати героя;

- метод «Перетворення», коли діти, як би перетворюючись в героя казки, розповідають про себе, про свої почуття. Цей метод дозволяє дитині говорити правду про свого героя, навіть якщо він негативний. Діти думають, міркують, оцінюють різні ситуації;

- дидактична гра «*Подобається – не подобається*»;
- твір листів героям казок;
- створення проблемної ситуації. Вихід з проблемної ситуації – це відкриття нового, ще невідомого знання. Проблемні ситуації активізують пізнавальну, творчу, мовленнєву діяльність дітей [40, с. 39].

Багато інформації містять малюнки, виконані після прослуховування казки, перегляду вистав. Уважно вдивляючись в них, аналізуючи їх тематику, зміст, характер зображення, засоби виразності, дорослі можуть дізнатися, хто з героїв казки викликав у дітей найбільший емоційний відгук, сподобався найбільше [40, с. 40].

Казка, почута дітьми з вуст дорослих (педагогів, батьків) або побачена на «театральних виставах» ЗДО, може стати хорошим емоційним стимулом, що живить дитячу творчість, з'явиться джерелом нових художніх вражень дітей. Чим інтенсивніше емоційний вплив, який казка надає на дітей, тим цікавіші і різноманітніші їх малюнки.

Тому, педагогічно компетентна організація роботи з казкою допомагає виховати у дитини старшого дошкільного віку чуйність і доброзичливість, милосердя і співчуття, вчить виявляти невластиві ознаки предметів та явищ, приймати нестандартні рішення, розвиває творчість.

Висновки до розділу 3.

На формувальному етапі експерименту нами було втілено сукупність тематичних занять, які були проведені за допомогою роботи над народними

українськими казками; ефективний виявився й також на формувальному етапі розроблений творчий проєкт: «Магія Жар-птиці», в ході його реалізації були задіяні діти ЕГ.

В ході проведення повторної діагностики була виявлена відчутна позитивна динаміка в сформованості соціокультурної компетентності у старших дошкільнят ЕГ порівняно з дітьми, які утворили КГ.

Розроблено методичні рекомендації суб'єктам дошкільної освіти щодо використання народної казки у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Методи, використовувані вихователями, для знайомства дітей з українськими народними казками виступають: читання казки, дослівна передача тексту; розповідання, більш вільна передача тексту; інсценування за прочитаними казками. Правильно організована робота з казкою допомагає виховати у дитини старшого дошкільного віку чуйність і доброзичливість, милосердя і співчуття, вчить виявляти невластиві ознаки предметів та явищ, приймати нестандартні рішення, розвиває творчість.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу наукових джерел визначено своєрідність особистості старшого дошкільного віку. У періоді старшого дошкільного віку йде

інтенсивний розвиток всіх складових пізнавальної діяльності дитини, зокрема розвиток психологічного і фізичного стану дитини її соціальний, моральний та емоційно-етичний розвиток.

Уточнено педагогічний зміст поняття «позитивна соціалізація». Соціалізація визначається як набуття дошкільниками соціального досвіду, що здійснюється через діяльність, спрямовану на орієнтування в ситуації, пристосування до навколишнього, перетворення живої та неживої природи, власного «Я». Формування позитивної соціалізації – важливий і необхідний етап соціалізації дитини в загальному процесі засвоєння нею досвіду суспільного життя і суспільних відносин.

Визначено фактори позитивної соціалізації дитини дошкільного віку. Ефективність процесу позитивної соціалізації дитини дошкільного віку в умовах ЗДО забезпечується комплексом організаційно-педагогічних умов: формуванням груп за різновіковим принципом; створенням і підтриманням соціокультурної розвиваючої предметно-просторового середовища; професійною компетентністю педагогів в роботі по формуванню соціальної компетентності дітей дошкільного віку.

Узагальнено наукові уявлення про соціокультурний розвиток вихователів ЗДО як важливої передумови формування соціокультурної компетентності дошкільнят. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів у ЗВО повинна бути системною, спрямованою на оволодіння дітьми наступними професійно-педагогічними вміннями: розуміти роль соціального становлення дошкільнят в гармонійному розвитку особистості; проектувати і організовувати процес соціалізації; виконувати дії, спрямовані на соціалізацію дошкільнят та ін.

Виявлено своєрідність української народної казки як засобу позитивної соціалізації дитини старшого дошкільного віку. Казка – широко поширений жанр усної народної творчості, предметом оповідання в ній служать незвичайні, дивовижні, нерідко таємничі і страшні події, дія якої має пригодницький характер. Класифікацією народних казок передбачено повну

типологію. Зокрема, йдеться про такі види казкових оповідань: казки про тварин, чарівні казки і сатирико-побутові казки.

Підтверджено, що казка для дитини є не просто фантазією, а й особливою реальністю, що допомагає встановити для себе світ людських почуттів, відносин, найважливіші моральні категорії, в подальшому – світ життєвих смислів.

Визначено важливість казки як засобу соціалізації протестної дитини в ЗДО. Вона може бути простежена у наступному: народні казки вчать дітей моральним принципам, розвивають їхній моральний компас та допомагають усвідомити правильність вчинків; робота з казками сприяє розвитку емоційного інтелекту, а також навичок спілкування, співпраці та розв'язання конфліктів; театралізація, малювання та ігри на основі казок сприяють розвитку творчих здібностей та вираженню власної індивідуальності; обговорення подій у казках сприяє розвитку власних думок та критичного мислення у дітей та ін.

В результаті проведеного дослідження, базою якого був Ренійський заклад дошкільної освіти (Ясла-садок) «Чомучка» Ренійської міської ради Ізмаїльського району Одеської області. А учасниками 20 дітей старшого дошкільного віку, вдалося експериментальним шляхом довести непереврене значення української народної казки у сформуванні соціокультурної компетентності.

В ході проведеної нами вихідної діагностики старших дошкільнят було визначено, що в ЕГ 2 дитини показали високий рівень сформованості соціальної компетентності, 6 дошкільнят – середній рівень, а 2 – низький. Результати первинної діагностики спонукали до необхідності визначення змісту роботи, спрямованої на цілеспрямоване формування соціокультурної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

На формувальному етапі експерименту нами було втілено сукупність тематичних занять, які були проведені за допомогою роботи над народними українськими казками; ефективний виявився й також на формувальному етапі

розроблений творчий проєкт: «Магія Жар-птиці», в ході його реалізації були задіяні діти ЕГ.

В ході проведення повторної діагностики була виявлена відчутна позитивна динаміка в сформованості соціокультурної компетентності у старших дошкільнят ЕГ порівняно з дітьми, які утворили КГ.

Розроблено методичні рекомендації суб'єктам дошкільньої освіти щодо використання народної казки у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Отже, мета нашого дослідження досягнута, а завдання – успішно виконанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анісімова О. Е., Сергійчук В. О. Шляхи формування соціальної компетентності дітей молодшого дошкільного віку. *The 9 th International scientific and practical conference "Modern scientific research: achievements,*

innovations and development prospects” (February 20-22, 2022) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2022. 413 p.

2. Базовий компонент дошкільної освіти. Авт. Кол. : А. Богуш, Г. Беленька, О. Богініч, Н. Гавриш [та ін.]. Київ : 2018. 26 с.

3. Березовчук А. Сутність та особливості формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Зданевич, Л.С. Пісоцької, Н.М. Миськової, Л.О. Онофрійчук. Хмельницький : ХГПА, 2021. С. 3–7*

4. Богуш А.М., Гавриш Н.В. та ін. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.

5. Бондарчук О. І. Виховний потенціал народних казок. Вісник післядипломної освіти. 2010. Вип. 2(15). С. 17-23.

6. Валентьєва Т.І. Педагогіка дошкільна. Навчальний посібник. Чернівці: Видавець Лозовий В.М., 2015. 72 с.

7. Віннічук А. П. Український фольклор: Навчальний посібник. 2-ге вид., перероблене та доповнене. Вінниця, 2018. 168 с.

8. Воротинцева І. А. Формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки в закладі дошкільної освіти. Укладання збірки казок : *кваліфікаційна робота / науковий керівник – д-р пед. наук, проф. Олена Вікторівна Ковшар. Кривий Ріг, 2022. 62 с.*

9. Дитячий протест: як працювати з дитиною, яка проти всього. *Вихователь-методист дошкільного закладу. 2022 р. № 11. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/10002198>*

10. Зозуляк-Случик Р. В. Основи соціалізації особистості : навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти (освітньо-професійна програма «Соціальна робота»). 2-е вид., переробл. та доповн. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 206 с.

11. Казанжи О.В. Народна казка як особливий жанр фольклору та її вплив на виховання й розвиток майбутньої особистості. Молодий вчений. № 5 (45). 2017. С. 356-359
12. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. III–IV рівнів акредитації / Людмила Іванівна Магдисюк, Раїса Петрівна Федоренко, Марія Іванівна Замелюк. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 152 с
13. Коновальчук І.І. Умови соціалізації дітей дошкільного віку в сім'ї. Проблеми освіти: Наук-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 106– 111.
14. Коренко А. Р. Педагогічні умови формування соціальної компетентності дошкільників в умовах дистанційного навчання. Укладання методичних рекомендацій : кваліфікаційна робота / науковий керівник – ст. викладач Марина Олександрівна Чулошнікова. Кривий Ріг, 2023. 58 с.
15. Котелянець Ю. Підготовка майбутнього вихователя до реалізації інтегрованого підходу в навчанні дітей дошкільного віку. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки». Вип. № 4. 2020. С. 192–197.
16. Крамченкова В. О. Психодіагностика розвитку дошкільників: старший дошкільний вік. Харків : Ранок, 2013. 192 с.
17. Крутій К. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію? Дошкільне виховання. 2018. № 7. С. 2–7.
18. Лавренова М. В. Казка як ефективний засіб збагачення морального досвіду дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. (26 жовтня 2017 р., Мукачево). С. 75-77
19. Лемешук М. А. Соціалізація дітей дошкільного віку в контексті сучасних науково-педагогічних ідей. Педагогічна теорія і практика : зб. наук. праць. К. : КиМУ, 2013. Вип. 4. С. 141-152.

20. Литвишко О. М. Формування основ соціальної компетентності дітей 5–6 років засобами казки в дошкільних навчальних закладах: *дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Переяслав-Хмельницький, 2019. 286 с.*
21. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності: *навч.-метод. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2012. 106 с.*
22. Матвієнко С. І. Фольклор як засіб формування соціального досвіду дитини старшого дошкільного віку. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки». Ніжин: Вид-во НДУ, 2016. № 2. С. 73–78.*
23. Машовець М. А. та Карнаухова, А. В. Роль української казки в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: Матеріали IV Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т.І.Поніманської, 12 листопада, 2021 р., Рівне, с. 36-39*
24. Підгурський С. Українська народна казка як ефективний засіб навчання і виховання. *Наука. Освіта. Молодь. 2021, Ч. 2. С. 91-94. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2021/2/31.pdf*
25. Піроженко Т. О., Хартман О. Ю. Парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом». К.: Видавництво «Алатон», 2016. 32 с.
26. Піроженко Т.О., Соловійова Л.І. та ін. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі : навч.-метод. Посібник. К.: Видавничий дім «Слово», 2016. 248 с.
27. Поніманська Т. І. Дитина в соціумі : робота за освітньою лінією / Т. І. Поніманська . *Дошкільне виховання. 2012. № 9. С. 8–11*
28. Психологія дитяча: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів денної форми навчання освітнього ступеня Бакалавр спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / укладач В.В. Іванова. Мукачево: МДУ, 2019. 104 с.

29. Психологія розвитку та формування особистості дитини : реком. бібліогр. покажч. Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека ; уклад.: Т. І. Неудачина ; відп. ред. О. Г. Коробкіна. Харків : ХНПУ, 2018. 76 с.
30. Реалії вибору дитиною соціально значущих цінностей: посібник за ред. Т. О. Піроженко. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 64 с.
31. Розвиток особистості в різних умовах соціалізації: колективна монографія: за науковою редакцією професора Л. О. Калмикової, професора Г. О. Хомич. Київ: Видавничий дім «Слово», 2016. 472 с.
32. Розвиток старшого дошкільника в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти : методичні рекомендації. О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цветкова ; за заг. ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 178 с.
33. Саєвська О. Педагогічні ресурси казкотерапій у пропедевтиці асоціальних проявів у дошкільників. Збірник наукових праць за матеріалами III Міжвузівської науково-практичної конференції «Вища освіта у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій». Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2023. 102 с. С. 72-74
34. Сайко Н.О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку: монографія. Полтава: ШЕП, 2020. 247с
35. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
36. Сидоровська І. А. Особливості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.), Т. Ю. Маркіна, Л. Є. Перетяга].* Харків : ХНПУ, 2020. С. 315–320.
37. Сірант Л. П. Моральне виховання дітей передшкільного віку засобом народних казок. Укладання збірки казок : *кваліфікаційна робота / Л.*

П. Сірант ; науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент І. Є. Іншакова. Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 130 с.

38. Скорба Л. Проблема формування у дітей старшого дошкільного віку доброзичливого ставлення до однолітків засобами казок В. О. Сухомлинського. Молодий вчений. 2017. № 9 (49). С. 402–405

39. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ: монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг. ред. О. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с

40. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

41. Харченко А. А. Інтеграція як освітня стратегія модернізації дошкільної освіти. Інтеграція як освітня стратегія модернізації дошкільної освіти: зб. наук. пр. / ред. кол.: В. І. Очеретянюк (гол.) та ін. Хмельницький: ХОІППО, 2019. С. 18–24.

42. Хохліна О. П. Психолого-педагогічне забезпечення соціалізації дитини в освітньому закладі: теоретичний аспект проблеми. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН 87 України. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2018. Т. XI: Соціальна психологія. Вип. 6. Кн. II. С. 416–424.*

ДОДАТКИ

Додаток А

До характеристики діагностувального інструментарію роботи

1. Діагностичне завдання «Відображення почуттів».

Мета: виявлення сформованості вміння розуміти емоційний стан однолітків, дорослих; розповідати про них (емоційний компонент).

Методика проведення. Дослідження проводиться індивідуально. Дітям пропонується розглянути сюжетні картинки, на яких зображені діти і дорослі в різних ситуаціях і відповісти на питання:

- Хто зображений на малюнку?
- Що вони роблять?
- Як вони себе почувають?
- Який у них настрій?
- Як ти здогадався про це?
- Як ти думаєш, що станеться далі?

2. Діагностичне завдання «Дзеркало настроїв».

Мета: виявлення сформованості вміння зрозуміти настрій партнера за його вербальною та невербальною поведінкою (когнітивний компонент).

Методика проведення. Дослідження проводиться з парою дошкільнят. Дітей об'єднують в пари, визначають, хто в кожній парі буде «розмовляти», а хто «слухати». Вихователь шепоче на вухо дитині яка буде розмовляти фразу. Вона повинна повторювати її, а той хто слухає повинен визначити, яке почуття відчував одноліток в момент, коли вимовляв фразу.

Для відтворення дітям пропонувалися наступні фрази: «За мною прийшла мама» (досада), «У нас сьогодні будуть гості!» (радість), «У мене поломана лялька» (засмучення), «Я не буду більше битися» (сором), «Мені подарували велосипед!!!» (радість) та ін.

3. Діагностичне завдання «Інтерв'ю».

Мета: виявлення сформованості вміння отримувати необхідну інформацію в спілкуванні, вести простий діалог з дорослими і однолітками (поведінковий компонент).

Методика проведення. Діагностика проводиться з підгрупою дітей (по 10 осіб). Одній дитині пропонується взяти на себе роль кореспондента і з'ясувати у жителів міста ЗДО – інших хлопців, як вони живуть у своєму

містечку, чим займаються. Потім взяти «інтерв'ю» у кого-небудь з дітей групи і дорослого співробітника ЗДО (вихователь, помічник вихователя).

4. Діагностичне завдання «Безлюдний острів».

Мета: виявлення сформованості вміння вислухати іншу людину, з повагою ставитися до її думки, інтересам; спокійно відстоювати свою думку (мотиваційний і емоційний компонент).

Методика проведення. Методика проводиться з підгрупою дітей (по 10 осіб). Дорослий пропонує дітям пофантазувати, уявити, що вони відправляються на безлюдний острів, і поміркувати, як буде будуватися їх життя, спираючись на питання:

- З чого б ви почали своє існування на острові?
- Вирішіть, які предмети необхідно взяти з собою.
- Чим буде займатися кожен з вас? Спробуйте розподілити обов'язки між собою.
- Кого б ви вибрали командиром?
- На острові багато хижих звірів. Як ви можете захиститися від них?
- На острів насувається страшний ураган. Що ви будете робити?

Для створення відповідної обстановки включалася аудіозапис зі звуками шуму моря, криками птахів і шелестом листя.

5. Діагностичне завдання «Будуємо нове місто».

Мета: виявлення сформованості вміння взаємодіяти в системі «дитина-дитина», співвідносити свої бажання, прагнення з інтересами інших дітей, брати участь в колективних справах і надавати допомогу (поведінковий компонент).

Методика проведення. Дорослий пропонує дітям пограти в гру «Будуємо нове місто» і виконати різні доручення. Вихователь ділить дітей на

2 підгрупи і пояснює, що в кожній підгрупі необхідно вибрати капітана (саме він буде звітувати про виконану роботу), підготувати необхідний матеріал, розподілити обов'язки і виконати поставлене перед командою завдання. Після цього вихователь дає завдання кожній підгрупі: архітектори малюють (проектують) нове місто з докладним опис і розстановкою будинків, вулиць, площ, скверів, парків; будівельники будують місто за макетами архітекторів; фахівці озеленюють місто, створюють парки, сквери, алеї; керує створенням нового міста – мер.

6. Діагностичне завдання «Не поділили іграшку».

Мета: виявлення сформованості вміння не сваритися, спокійно реагувати в конфліктних ситуаціях; з повагою ставитися до оточуючим (поведінковий і когнітивний компоненти).

Методика проведення. Дорослий звертає увагу дітей на коробку з іграшками, пропонує кожній дитині вибрати іграшку і пограти.

Якщо виникає конфліктна ситуація через нову іграшку, педагог після нетривалого спостереження за поведінкою дітей втручається і пропонує всім разом розібратися в ситуації, що склалася.

Можна запропонувати для обговорення наступні варіанти дозволу конфлікту: віддати іграшку тому, хто взяв її першим; нікому не давати нову іграшку, щоб не було прикро; грати всім разом; порухуватися; грати по черзі; віддати іграшку дитині, у якій сьогодні погане настрій та ін. Вихователь вислуховує пропозиції кожної дитини. Діти повинні співвідносити своє рішення з рішенням інших дошкільнят і вибрати вірне.

Діти повинні бути поділені на 2 підгрупи по 10 осіб. Методика проводиться з кожною підгрупою індивідуально.

Оцінка виконання кожного завдання діагностичної методики здійснювалася наступним чином:

- 3 бали – дитина самостійно виконує завдання, домагається результат;

- 2 бали – дитина розуміє інструкцію дорослого, готова виконати завдання, вдаючись до допомоги дорослого;

- 1 бал – дитина розуміє сенс пропонованого завдання, але або відмовляється її виконати (не проявляє інтересу або не впевнений в досягненні результату), або ускладнюється виконати завдання, зробивши кілька мало результативних дій (втрачає інтерес, відмовляється від виконання), на допомогу дорослого не реагує.

Додаток Б

До характеристики змісту дослідно-експериментальної роботи

- **Гра драматизація української народної казки «Колосок»**

Старша група

Мета: сприяти розігруванню в ролях знайомої казки, відтворювати характерні риси героїв: інтонацію, міміку, рухи із збереженням послідовності розгортання сюжету, розвивати мову дітей, вміння вести діалог, змінювати

тембр голосу, емоційно передавати відношення героїв один до одного, виховувати працелюбність, бажання допомагати один одному.

В залі стоїть хатка, кущ калини, тинок. В хаті сидять головні герої.

Ведуча:

Розкажемо вам діти казку,

Як варили кашку,

Пекли пироги, та співали пісні.

А називається вона «Колосок»

А ось і наш головний герой

(звучить музика, виходить Півник)

Ведуча:

Рано Півник вставав

Голосок свій подавав.

Півник:

Ку-ку-рі-ку! Ку-ку-рі-ку!

Всіх я вранці розбуджу.

Вихователь:

Кукуріку, Півнику, куди йдеш?

Скажи мені правдоньку, з ким живеш?

Півник:

Ось моя хатка край села

Вона біленька та чепурна.

А зі мною в хаті

Ще й мишки живуть,

Круть та Верть їх звуть.

(Звучить музика вибігають Мишенята)

Мишенята разом:
 У зеленому садку
 Сидимо ми в холодку.
 Лапкою чешем вус.
 Хвостиком круть та верть.

(Мишенята сідають під кущиком)

Вихователь:
 Півник жив та Мишенята
 У красивому дворі.
 Він меткий та працьовитий,
 Мишенята – ледарі.
 Якось Півник працював –
 Він подвір'я замітав.

(Півник замітає подвір'я, знаходить колосок)

Та знайшов колосок.

Півник :
 Колосок, наче золотий.
 Гей, Круть! Гей, Верть!
 Подивіться – ось який!

(Мишенята підбігають до Півника)

Півник:
 Мишенята до роботи
 Колосок обмолотити.

Круть: Тільки не я!
 Верть: Тільки не я!

Півник:
 Що ж ледарі, сам обмолочу

І рум'яних пиріжечків швидко напечу.

(Півник відносить колосок за тинок і вдає, що обмолочує його, роблячи змахи руками вгору-вниз)

Мишенята грають в долоні і промовляють:

Раз, два, три, чотири

Працювати ми не вмієм.

Раз, два, раз, два

Ох весела наша гра.

(Мишенята тікають і знову сідають під кущем)

Півник виходить під музику, проходить біля Мишенят, ті швидко відвертаються від нього.

Ведуча:

Півник, півник, зерно молотив

До млина його сам носив.

А маленькі Мишенята

До роботи не стають

Гопака собі дають.

Грає музика, Мишенята танцюють та співають:

Гоп, гоп, гопака

Веселіш життя нема.

Грай музико, вигравай

Настрій нам веселий дай.

Ведуча:

Повернувся Півник з млина і кличе:

Півник:

Круть та Верть скоріш до мене
Борошно приніс з млина.

Ведуча:

Підбігли Мишенята, дивляться і вихваляються.

Круть: Ось, наш Півник , бравий молодець
До роботи вдалий, ще й співець.

Верть:

Приніс борошно з млина
Щоб місити тісто,
Та пекти пироги
Ох пухнасті та смачні.

Півник:

А хто буде мені допомагати
Дрова носити, піч топити,
Тісто місити, пиріжки ліпити?
Круть: Тільки не я!
Верть: Тільки не я!

(Мишенята лягають на галявині, а Півник заходить в хату)

Ведуча: Нічого Півнику робити, сам до роботи став.

Наносив Півник дров, затопив піч та став тісто місити та пироги ліпити.
А ливіві Мишенята знають лиш ледарювати,
Бавитись та розважатись.

Ведуча:

Пиріжечки вже спеклися,
Приніс Півник їх на стіл
(Півник виносить пиріжки та ставить на стіл)
Круть та Верть вже поспішають
Хочуть їх покуштувати.
І стрибають біля столу:

Миші:
Чи для нас усе готове?

Ведуча:
І вдихають аромат –
Пиріжечки, аж пашать!

Ведуча звертається до Мишенят:
Мишенята, зачекайте
Відповідь скоріш всім дайте.
Колосок, хто знайшов?
Борошно, хто намолов?
Піч топив, дрова носив
Пиріжки, хто наліпив?

Мишенята тихо промовляють:
Тільки не я.

Півник:
Ото ж знайте, ледарі
Пиріжків не буде.
Підіть і попрацюйте
А потім вже – куштуйте!

Круть:

Вибачте! Ми зрозуміли, що погано себе повели.

Верть:

Малята, будь ласка, навчіть нас працювати.

Ведуча:

Малята, давайте всі разом допоможемо Мишенятам.

(Діти глядачі розходяться по залу довільно і всі разом розповідають з рухами вірш «Я печу, печу, печу діткам всім по пиріжку» з переходом в рухливу гру «Пиріжок»)

Щоб ми не робили

Діти добре знають

Наші руки-пальчик

Нам допомагають.

Ведуча: Ось і закінчилась наша казочка про Півника та Мишенят.

Тепер я бачу, що всі навчилися працювати

Один одному допомагати.

- Півнику! Пригощай усіх малят та Мишенят смачними пиріжками.

(всіх дітей пригощають пиріжками)

- **Заняття з теми: «Сторінками українських народних казок»**

Програмовий зміст: узагальнити знання дітей про різножанрові українські народні казки; вчити оцінювати вчинки героїв; продовжувати ознайомлювати зі звичаями та обрядами українського народу; розвивати творче мислення, пам'ять, уяву, зв'язне мовлення;

виховувати любов до української народної казки, почуття поваги, гордості за свій народ, який має славне героїчне минуле і багату творчу спадщину.

Матеріал: електронна «Чарівна книга казок» (презентація), до українських народних казок: «Колосок», «Пан Коцький», «Солом'яний бичок», «Кривенька качечка», «Івасик –Телесик», «Котик і півник», «Коза-дереза», наголівник для кози.

Перебіг заняття:

Вихователь запитує у дітей чи вони люблять читати і слухати казки. Так!

Сьогодні ми казку сюди запросили,

Щоб гратись, гуляти гуртом.

А казка в садочку у нас заблукала...

Давайте про це поговорим разом.

Вихователь запрошує дітей до подорожі сторінками улюблених українських казок. А допоможе у цьому чарівна книга.

(Чути стукіт у двері, заходить зайчик (герой казки «Коза-дереза»), плаче).

Вихователь і діти запитують, чому він плаче.

Зайчик: У моїй хатинці знову сидить страшний звір. (Варіанти відповідей дітей на питання: « Хто ж це може бути?)

Так, діти, ви вірно здогадалися, це коза-Дереза. І щоб мене врятувати, потрібно виконати завдання:

Казку швидко всі впізнайте,

Всіх героїв відгадайте!

Вихователь показує презентацію «Чарівна книга казок», де зображені герої українських народних казок: «Колосок», «Пан Коцький», «Солом'яний бичок», «Кривенька качечка», «Івасик-Телесик», «Котик і півник», «Коза-дереза», презентацію супроводжує читанням уривків до кожної казки, запитує, хто сподобався з героїв, що сподобалось у казках.

Вихователь запитує у зайчика чи це коза вигнала з його хатинки і запитує у кози, чому вона сюди прийшла?

Коза відповідає:

Я коза-дереза,
За три копи куплена,
Півбока луплена,
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Ніжками затопчу,
Хвостиком замету,
Тут тобі й край!

Вихователь просить кізоньку зачекати, тому що діти виконали всі завдання і прохають звільнити заячу хатку. Коза звільняє заячу хатку і за пропозицією зайчика погратися, всі граються у народну гру «Коза-дереза».